

Trendrapportage Internationalisering 2018-2019

Inhoud

Inleiding.....	4
Leeswijzer.....	4
Hoofdstuk 1 Internationaliseringscijfers en activiteiten in het Friesland College in 2018-2019.....	5
1.1 Cijfers uitgaande mobiliteit.....	5
1.2 Verdeling mobiliteit per land	6
1.3 Lang verblijf versus kort verblijf	6
1.4 Overzicht uitgaande mobiliteit per FC-school.....	7
1.5 Internationaliseringsactiviteiten per FC-school september 2018 tot september 2019	7
Hoofdstuk 2 Internationale mobiliteit in het mbo- landelijke cijfers	11
2.1 Mobiliteitscijfers mbo- Nuffic	11
2.2 Landelijke cijfers versus cijfers Friesland College.....	12
Hoofdstuk 3 Internationalisering: visie, ontwikkelingen en trends.....	13
3.1 Visie OC&W	13
3.1.1 Wetswijziging taal en toegankelijkheid- omkeerregeling	13
3.1.2 Examinering in het buitenland	13
3.2 Onderwijsraad.....	13
3.3 MBO Raad	14
3.4 Landelijke en regionale ontwikkelingen ten aanzien van internationalisering.....	14
Landelijk	14
3.4.1 Inzet Nuffic voor het mbo	14
3.4.2 Beheer programma Erasmus+ vanaf januari 2021 volledig door Nuffic.....	15
3.4.3 Nuffic/SBB: 'label Internationalisation@Home' op website www.stagemarkt.nl.....	15
Regionaal.....	15
3.4.4 EuropeReady Fryslân	16
3.4.5 Verkenning Friesland als Regional Center of Expertise for Education for Sustainable Development	16
3.5 Europese Beleidsontwikkelingen	16
3.5.1 Digitaliseringsagenda	17
3.5.2 Green Deal voor Europa.....	17
3.5.3 Brexit en impact op mobiliteit buitenland	18
3.5.4 Update New Skills Agenda.....	18
3.5.5 Update Europass.....	18
3.5.6 Nieuw Erasmus+ programma 2021-2027.....	18
3.5.7 Nieuw in het Erasmus+-programma: accreditatie aanvragen in plaats van VET Mobility Charter	19

3.5.8	European Year of Rail 2021	19
3.5.9	Publicatie nieuwe strategieën Europese Commissie maart	19
3.5.10	Corona-maatregelen	19
3.6	Visie op beroepsonderwijs: Cedefop	20
Hoofdstuk 4	Het Friesland College en internationalisering	21
4.1	Strategisch	21
4.1.1	Ontwikkeling Koersplan 2019-2022	21
4.1.2	Kwaliteitsagenda 2019-2022	21
4.2	Tactisch	22
4.2.1	Vastleggen resultaten beleid in managementcontracten scholen	22
4.3	Operationeel	22
4.3.1	International Office	22
4.3.2	Aanvraag call 2019 Erasmus+ mobiliteit toegekend	22
4.3.3	Toekenning nieuwe Europese projecten (strategische partnerschappen)	22
4.3.4	Interimevaluatie Vet Mobility Charter door Nationaal Agentschap Erasmus+	25
4.3.5	Kerngroep internationalisering	25
4.3.6	Voorlopige toekenning Friesland College- Unesco-school per 2020	26
4.3.7	Internationalisering wordt opgenomen in duurzame inzetbaarheidsbeleid	26
4.3.8	Intentieverklaring Friesland College (CIOS)- National Soccer Academy Suriname	26
4.3.9	Vergroten zichtbaarheid International Office en internationalisering	26
4.3.10	Vorbereiding onderzoek naar intercultureel bewustzijn en internationale/interculturele competenties van studenten (i.h.k.v. Kwaliteitsagenda)	27
4.3.11	Verkenning samenwerking in Learning Community Wereldburgerschap	27
4.3.12	Workshops: verankering internationalisering	28
4.3.13	Overige activiteiten International Office	28
Hoofdstuk 5	Geplande activiteiten voor 2019-2020	29
5.1	Actiepunten voor 2019-2020 per FC-School	29
5.2	Cross-sectorale ontwikkelingen	32
5.3	Geplande activiteiten International Office	33
Hoofdstuk 6	Conclusies en aanbevelingen	35
6.1	Conclusies	35
6.2	Aanbevelingen	35
Bronnen	.....	38
Bijlage: uitkomsten enquête medewerkers september 2019	.....	39

Inleiding

Ten tijde van het schrijven van deze rapportage belandde Nederland, net als de rest van de wereld, in de coronacrisis. De situatie veranderde dagelijks. Eind maart besloot het College van Bestuur dat alle studenten die op dat moment voor stage in het buitenland waren, terug moesten naar Nederland. Vervolgens besloot de overheid dat alle scholen in ieder geval tot en met 28 april dicht zouden blijven. Op dit moment is het nog onzeker wanneer en hoe het mbo weer opengaat. Het College van Bestuur heeft inmiddels besloten dat er tot de zomervakantie geen uitgaande mobiliteit meer zal plaatsvinden. Of uitgaande mobiliteit na de zomervakantie weer mogelijk is, is nu nog onzeker.

De coronacrisis heeft ervoor gezorgd dat de hele samenleving als het ware stil is komen te staan. De maatregelen om de crisis onder controle te krijgen, hebben een grote impact op het onderwijs wereldwijd. Ook voor internationalisering heeft de coronacrisis grote gevolgen. Veel landen hebben hun grenzen gesloten en veel activiteiten vinden voorlopig alleen nog in de regio plaats. Toch zijn internationale samenwerking en kennisdeling in deze tijd juist heel belangrijk.

Het is mogelijk dat door de coronacrisis het komende studiejaar veel minder studenten naar het buitenland gaan. En misschien geldt dat zelfs ook voor de jaren daarna. Daarnaast kan het zijn dat Europa minder geld besluit te investeren in het Erasmus+ programma vanwege verschuivende prioriteiten. Ook dit zal leiden tot minder mobiliteit.

Voor het hoger onderwijs is de kans groot dat studenten uit landen waaruit Nederland vaak veel inschrijvingen ontvangt (zoals China, India en Zuid-Korea) vaker zullen kiezen voor studeren in eigen regio. Ook het binden van internationaal talent wordt wellicht moeilijker. Maar tegelijkertijd zou structureel minder mobiliteit en onderwijs op afstand juist een positief effect kunnen hebben op het regionaal behouden van talent. Op die manier draagt afstandsonderwijs bij aan het verkleinen van de 'brain drain' in Friesland.

Deze nieuwe situatie vraagt in ieder geval om het verder verkennen van nieuwe kansen en mogelijkheden en het wellicht herijken van het internationaliseringsbeleid. Bovendien is duurzaamheid een steeds belangrijker thema op de Europese agenda. Hoe past dit bij internationalisering? Moeten er misschien daarom ook alternatieven worden gezocht voor fysieke mobiliteit? Internationalisation@Home, de vorm van internationalisering die het Friesland College al deels had opgestart, kan daarom steeds belangrijker worden.

Leeswijzer

In hoofdstuk 1 van deze trendrapportage wordt aangegeven wat het percentage uitgaande mobiliteit was en welke internationaliseringsactiviteiten binnen de FC-scholen in het studiejaar 2018-2019 plaatsvonden.

Hoofdstuk 2 geeft een overzicht van de internationale mobiliteit van mbo-studenten in heel Nederland en een vergelijking met de internationale mobiliteit van studenten van het Friesland College.

In hoofdstuk 3 wordt ingegaan op de visie, ontwikkelingen en trends in Nederland en in Europa. Hoofdstuk 4 beschrijft de ontwikkelingen van het Friesland College op strategisch, tactisch en operationeel niveau. In hoofdstuk 5 geven de FC-Scholen en het International Office aan wat hun plannen zijn voor het studiejaar 2019-2020 (en verder). In hoofdstuk 6 van deze rapportage zijn conclusies en aanbevelingen opgenomen.

Hoofdstuk 1 Internationaliseringscijfers en activiteiten in het Friesland College in 2018-2019

‘Internationalisering’ is een breed begrip en bestaat uit meer dan een internationale stage of excursie naar het buitenland. Internationale en interculturele activiteiten binnen de school organiseren in het kader van ‘Internationalisation@Home’ (I@H) of (wereld)burgerschap is ook een goede manier om studenten met andere culturen in contact te brengen. Ook stagelopen bij een internationaal bedrijf in de eigen regio is een vorm van internationalisering. Het gaat erom dat de mindset van studenten en medewerkers verandert, dat zij openstaan voor andere visies en kennis nemen van normen en waarden van andere culturen, oftewel dat zij ‘praktische wereldburgers’ worden.

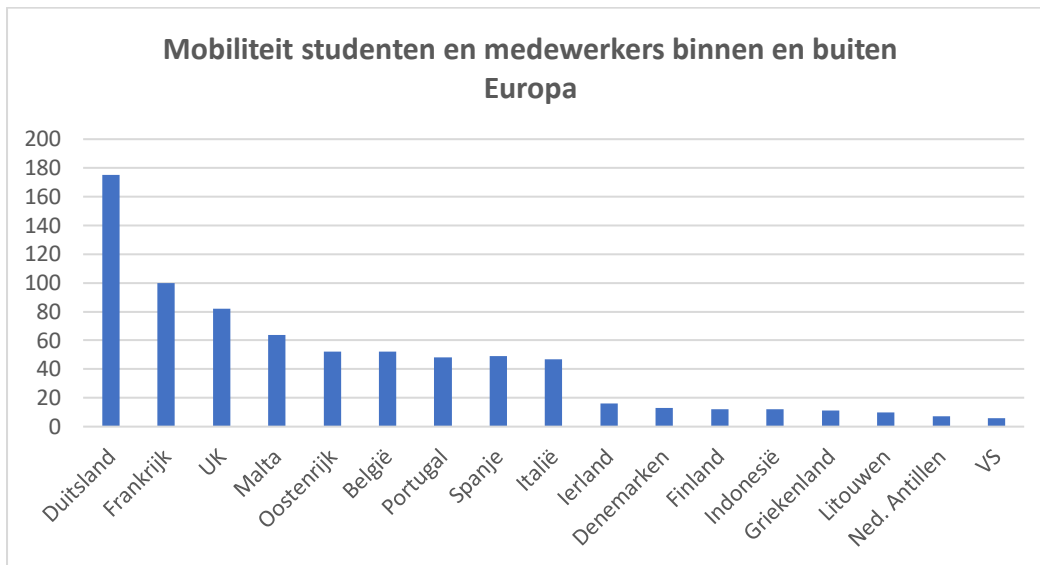
Het belang van internationalisering in en van het onderwijs wordt in diverse beleidsdocumenten en rapporten benadrukt. Zo vindt de Onderwijsraad dat internationalisering een integraal onderdeel van het onderwijs moet zijn.

In 2018-2019 vonden verschillende internationale activiteiten plaats. De meest voorkomende activiteit was een buitenlandverblijf (uitgaande mobiliteit). Dat kan 1 dag zijn (excursie), maar ook een langer verblijf door uitwisseling met een partnerschool, een project of een stage in het buitenland. Hierna volgt een overzicht van studenten en medewerkers die in 2018-2019 een buitenlandervaring hadden.

1.1 Cijfers uitgaande mobiliteit

- Op basis van de registratie van het aantal aanmeldingen voor de Friesland College-brede reisverzekering buitenland (bijgehouden door Bedrijfsvoering) in combinatie met de registratie voor de Erasmus+-beurs komt de totale mobiliteit binnen en buiten Europa op 767 deelnemers (634 studenten; vorig studiejaar 765, en 133 medewerkers; vorig studiejaar 106). Dat is 7,3% van het totale aantal studenten en medewerkers (9222 studenten (BOL/BBL), 1229 medewerkers).
- In vergelijking met het vorige studiejaar daalde de totale uitgaande mobiliteit met iets minder dan één procent.
- Het aantal studenten dat naar het buitenland ging, daalde. Wat de oorzaak daarvan is, is onduidelijk. Het is mogelijk dat niet alle uitgaande mobiliteit is opgegeven bij Bedrijfsvoering.
- Het aantal medewerkers nam toe. Meer bekendheid van de mogelijkheid van een medewerkersstage buitenland en actief collega’s vragen om mee te doen aan buitenlandprojecten lijken de voornaamste redenen voor deze stijging.
- 262 (oftewel ruim 37%) van deze studenten/medewerkers maakten gebruik van een Erasmus+-beurs. Deze beurs is bedoeld voor mobiliteit binnen Europa. Studenten kunnen hiervoor in aanmerking komen wanneer zij minimaal tien dagen in het buitenland verblijven, medewerkers wanneer zij minimaal twee dagen een werkprogramma in het buitenland volgen.
- 505 studenten en medewerkers gingen zonder Erasmus+-beurs over de grens (excursies, bedrijfsbezoeken, stages buiten Europa, projecten voor ontwikkelingssamenwerking etc.), van wie 27 studenten/medewerkers naar een niet-Europees land (Indonesië, Suriname, Ghana, Curaçao, Afrika, VS).

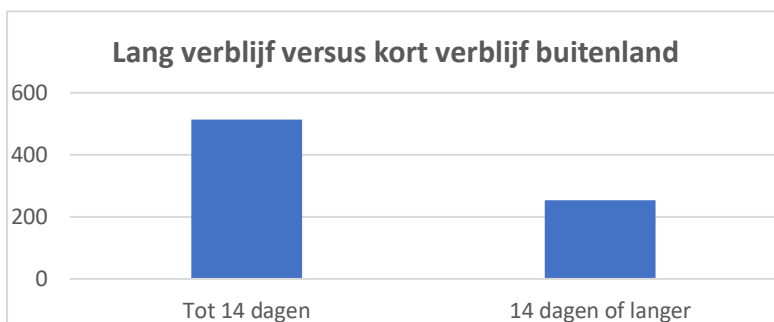
1.2 Verdeling mobiliteit per land

Bron: gegevens reisverzekering buitenland en registratie mobility tool Erasmus+ KA1

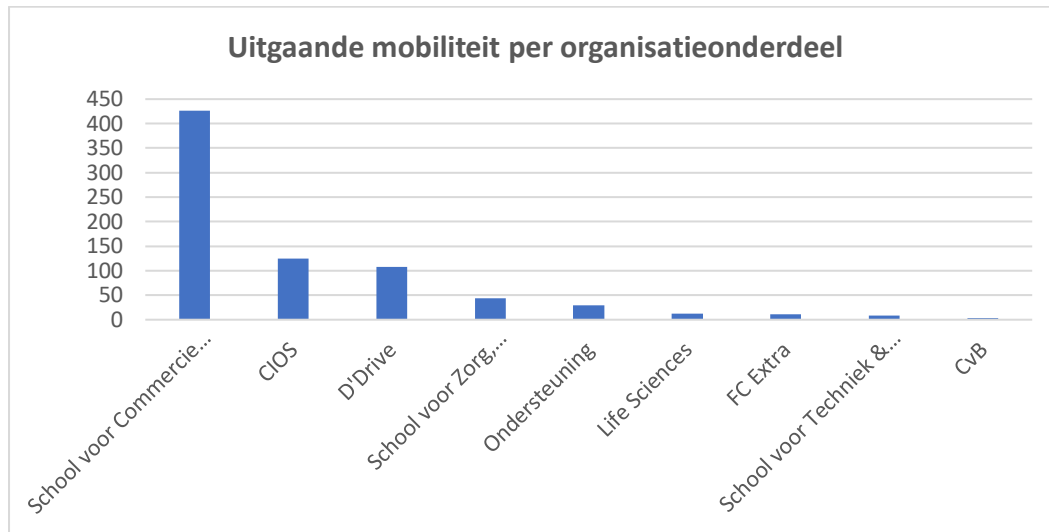
Het aandeel uitgaande mobiliteit naar Duitsland en Frankrijk was, evenals de voorgaande jaren, het hoogst. Dit had vooral te maken met een aantal excursies naar Duitsland en Frankrijk met grote groepen studenten (Toerisme en CIOS). Als stageland waren vooral België, UK, Malta en Spanje populair.

1.3 Lang verblijf versus kort verblijf

Bron: gegevens reisverzekering buitenland en registratie mobility tool Erasmus+ KA1

1.4 Overzicht uitgaande mobiliteit per FC-school

Bron: gegevens reisverzekering buitenland en registratie mobility tool Erasmus+ KA1

1.5 Internationaliseringsactiviteiten per FC-school september 2018 tot september 2019

School voor Commercie & Dienstverlening

- Organisatie van de internationale wedstrijden AEHT. Deze jaarlijkse AEHT-wedstrijden vonden in november 2018 plaats bij het Friesland College, in het kader van Leeuwarden Culturele Hoofdstad 2018. De organisatie was geheel in handen van het Friesland College/Hotelschool. Zij ontvingen een week lang honderden studenten en docenten uit 23 Europese landen en zorgden voor een intercultureel programma.
- Het hele jaar door stages en excursies naar het buitenland naar o.a. UK, Ierland, België, Malta, Spanje en Curaçao (Wellness en horeca).
- Verkenning kansen en mogelijkheden tweetalig mbo of internationale opleiding bij hotelmanagement.
- Inkomende mobiliteiten van studenten en docenten uit diverse EU-landen (Estland, Litouwen, Spanje, Frankrijk, Duitsland...).
- Trainingen door externe experts, bv Alain Ducasse (Frankrijk), Duncan Chamberlain (UK).
- Bezoek aan school in Parijs met collega's.
- Deelname aan keuzedeel Internationaal I (Culturele diversiteit en overbruggen) en II (Werken in het buitenland).
- Ontvangen en verzorgen van een werkprogramma voor collega's van een Spaanse school.
- Ontvangen van gasten van scholen uit Letland, Litouwen en Duitsland.
- Verzorgen van een werkprogramma voor studenten en docenten van een Duitse hotelschool uit Berlijn.
- Bezoek aan een Italiaanse hotelschool om toekomstige samenwerking met deze school en ook een Deense, Spaanse en Portugese school te bespreken.
- Excursies naar onder meer Napels.

School voor Zorg, Service & Welzijn

- Stages in Duitsland (Munster), Ghana, Engeland (Bedford en Birmingham) en op Curaçao (Verpleging en Maatschappelijk VZIG).
- Stages in Duitsland, Malta, Spanje en Suriname (Verpleging en Maatschappelijke VZIG).
- Stage student uit Finland (Turku) in Bertilla Drachten en gekoppeld aan FC-student.
- Stages voor studenten van MCAST (partnerschool op Malta) in Maeykehiem, Sint Nicolaasga en Anna Schotanus, Heerenveen.
- Structurele samenwerking met scholen in Duitsland en België voor maatschappelijke zorg.
- Deelname aan keuzedelen Internationaal I (Culturele diversiteit en overbruggen) en II (Werken in het buitenland).
- In het voorjaar van 2019 liepen 5 Duitse studenten Welzijn van Osterode stage in Stiens en Leeuwarden. De praktijkbegeleiders gaan tevens voor een uitwisseling van 3 dagen naar Osterode.
- De contacten met België voor Welzijn zijn gecontinueerd. In het voorjaar van 2019 liepen 4 studenten uit België voor een aantal weken stage in Nieuw Mellens.
- Voorlichtingsbezoeken vanuit Duitsland, Malta, Engeland naar onze instellingen in Drachten, Heerenveen en Sint Nicolaasga.
- Belangstelling voor onderzoek naar praktijkgericht onderwijs vanuit Zuid Duitsland (moet nog plaats vinden in 2020).
- Docentenstage + praktijkopleider Tjongerschans in december 2018 in Munster.
- Docentstage begin 2019 naar Engeland, thuiszorgorganisatie Caemac in Bedford en kinderziekenhuis in Birmingham.
- Er is contact gelegd met een school VP op Malta.
- In alle teams van ZSW niveau 3 en 4 is in 2019 het Plan Internationalisering 2019 – 2020 ZSW gepresenteerd. De eerste stappen in de uitvoering worden in 2020 gezet.

D'Drive

- Multiplier Event Valetta Malta Mcast i.h.k.v. Erasmus+ KA2-project Connect 2018 met 4 collega's Mediavormgeving (Culturele hoofdstad).
- Deelname aan diverse Erasmus+ KA2-projecten (What the Hack, Leader, GIG Economy..).
- Kinderboekenproject met MCAST Malta, thema Escher. Uitwisseling van 6 D'Drive studenten en enkele collega's met studenten en collega's van MCAST.
- Werkbezoek aan partnerschool TechCollege Denemarken (4 collega's) i.h.k.v. verkennen verdere samenwerking/uitwerken project (jan 2019).
- 2-weekse uitwisseling van 10 derdejaars studenten Mediavormgeving naar TechCollege Denemarken. Zij maakten onder begeleiding van 3 collega's voor verschillende echte opdrachtgevers een 'Masterpiece'.
- Stages in Malta, UK, Spanje en Finland van m.n. studenten OA/PW.
- Deelname aan internationale projecten 3^e wereld: Stichting Amurang en Kangoeroeschool in Suriname (blended learning input).
- Deelname OA/PW aan Erasmus+ KA2 project 'EYE', verschillende internationale meetings door 2 OA/PW collega's en uitwisseling van 7 studenten naar Portugal, Spanje en Noord-Ierland.
- Docentenstages in Duitsland, Malta, Spanje, Indonesië (totaal ongeveer 10 collega's).
- Informatieavonden voor studenten en ouders over mogelijkheden stage buitenland en Stichting Amurang Indonesië.
- Ontvangst van buitenlandse collega's voor docentenstage (Malta en Duitsland).
- Ontvangt van buitenlandse studenten i.h.k.v. het Erasmus+ EYE-project. Zij deden mee met lessen in Heerenveen en Leeuwarden (o.a. kinderboekenweek). Daarnaast deden Duitse

studenten van andere scholen mee met onze studenten OA/PW. En werden een aantal Maltese studenten gekoppeld aan Friesland College-studenten die een paar weken later op stage naar Malta zouden gaan.

- Samenwerking tussen FC Extra en OA in een internationaal project.
- Studenten van OA/PW volgden de Leereenheid diversiteit en de Leereenheid feesten en rituelen.

School voor Techniek & Technologie

- Voorbereidingen voor het project Go for Africa. In februari 2020* gaan zes studenten, twee docenten en een net gepensioneerd collega in vijf auto's voor drie weken naar Gambia en Senegal, waarna de studenten nog zeven weken in Afrika aan projecten gaan werken.
- Voorbereiding project Tanzania: zes niveau 2/3 studenten en 2 docenten gaan in juni 2020** naar Tanzania om bouw materiaal/machines te brengen en ter plaatse de bevolking instructie te geven.
- Uitwisseling van 8 studenten engineering met Hennigsdorf, Duitsland; stage bij verschillende bedrijven.

* door de coronacrisis moesten de studenten helaas eerder terugkeren

** door de coronacrisis is dit project on hold gezet

CIOS

- 19 studenten liepen stage in verschillende landen: België, Spanje, Oostenrijk, Noorwegen, VS, Indonesië en Suriname.
- Training in Frankrijk (opleiding buitensport).
- Excursie voetballers UK.
- Buitensportkamp in de Ardennen.
- 2 studenten (niveau 2) hielpen mee met de organisatie van de Alternatieve Elfstedentocht in Weissensee, 1 docent ging mee als begeleider.
- In oktober 2019 werkbezoek bij National Soccer Academy Suriname en intentieverklaring getekend; intentie vastgelegd om CIOS-studenten voor stage daar in te zetten.

FC Extra

- Voorlichting internationalisering bij verschillende teams over Erasmus+ KA1 en KA2-mogelijkheden.
- Trainersmeeting i.h.k.v. Erasmus+ project You Dig It (YDI) met buitenlandse partners in Sofia, Bulgarije (september).
- Bijeenkomst Erasmus+ te Utrecht, uitwisseling KA1 en KA2 voor VE (september).
- Werkbezoek i.h.k.v. Erasmus+ KA1-project 'Een kijkje in de keuken...' Brussel en Antwerpen, België met 3 collega's (oktober).
- Finse collega ontvangen voor werkbezoek (oktober).
- Werkbezoek i.h.k.v. Erasmus+ KA1 'Een kijkje in de keuken...' aan Denemarken met 4 collega's (november).
- Internationale meeting i.k.v. Erasmus + KA2 project YouDigit te Den Haag (november).
- Voorlichting, informeren nieuw aan te vragen Erasmus KA I-project voor FC Extra, educatie. Tevens mogelijkheden verkennen voor eventuele nieuwe KA2-aanvraag (januari).
- Nieuwe aanvraag Erasmus+ KA I (docentenstage buitenland) ingediend (februari).
- Voorlichting internationalisering vavo (februari).
- Internationale trainersbijeenkomst i.h.k.v. Erasmus+ KA2-project YouDigit in Rome (april).
- Internationale project meeting i.h.k.v. Erasmus+ KA2-project YouDigit in Reykjavik (juni).

- Daarnaast diverse bijeenkomsten over informeren mogelijkheden internationalisering binnen teams FC Extra educatie.

Flex Entree/inburgering

- Samenwerking tussen dertig studenten van Flex Entree en Marketing & Communicatie. Project waarbij een magazine met persoonlijke verhalen van statushouders werd gemaakt.
- Project 'Verbinding Verbroken'. 17 studenten van de Flex Entree werkten samen met kunstenaar Aad van Altena. Er werden 9 telefooncellen op het FC-campus geplaatst, met daarin vluchtverhalen van de studenten.
- Studenten Flex Entree verzorgden op verschillende locaties een markt waarin ze zichzelf, hun cultuur en hun land presenteerden. De gasten waren studenten en docenten (locatie Sportstad) of personeel en winkelend publiek van de kringloopwinkel in Buitenpost (Raderwerk) en Leeuwarden (Omrin Recycle Boulevard). (50 studenten)
- Workshop op Nuffic Congres gegeven, in samenwerking met Erasmus University en Windesheim Zwolle voor 51 deelnemers van verschillende onderwijsinstellingen.
- I.h.k.v. Internationalisation@Home: Dag van de Mensenrechten georganiseerd met International Office en Talencentrum met workshops omtrent mensenrechten. (90 deelnemers)

Talencentrum

- Apr-jun 2019: pilot-project internationalisering@home: internationale studenten namen deel aan het Erasmus+ project 'Claim Your Future' en deden enkele sessies met onze studenten die het keuzedeel Engels volgden (voertaal Engels). Opdracht voor de mbo'ers: onderzoekje verrichten in de eigen omgeving naar één van de volgende onderwerpen: sociale inclusie, sociaal ondernemerschap, vitaliteit en gezondheid, duurzaamheid. De studenten moesten een verslag schrijven en de resultaten presenteren aan de studenten van Claim Your Future én via Skype aan de internationale partners van het project.
- Najaar 2019: Oriëntatie op platform eTwinning, dat online uitwisselingen op internationale schaal mogelijk maken door collega Talencentrum.

MBO Life Sciences

- Uitwisseling met laboratoriumschool in Alcoy, Spanje van zes studenten en twee docenten.
- Uitbreiden van netwerk van scholen/bedrijven voor uitwisseling en/of laboratoriumstages in bedrijven voor studenten van MBO Life Sciences (Spanje, Duitsland, Frankrijk, Malta, Indonesië, Sint Maarten).
- Stages in Spanje, Indonesië, Sint Maarten, Tenerife, China, Amerika, Italië.
- Uitwisseling docenten Le Reunion.
- Stageverzoeken uit Frankrijk en Spanje en Italië.

Aanmeldingen keuzedeel Internationaal I (Interculturele diversiteit), september 2018 t/m september 2019

159 aanmeldingen

Aanmeldingen keuzedeel Internationaal II (Werken in het buitenland), september 2018 t/m september 2019

61 aanmeldingen

Hoofdstuk 2 Internationale mobiliteit in het mbo- landelijke cijfers

2.1 Mobiliteitscijfers mbo- Nuffic

Begin december presenteerde Nuffic (de Nederlandse organisatie voor internationalisering in het onderwijs) de nieuwste mobiliteitscijfers. Hierbij ging Nuffic uit van een drietal bronnen:

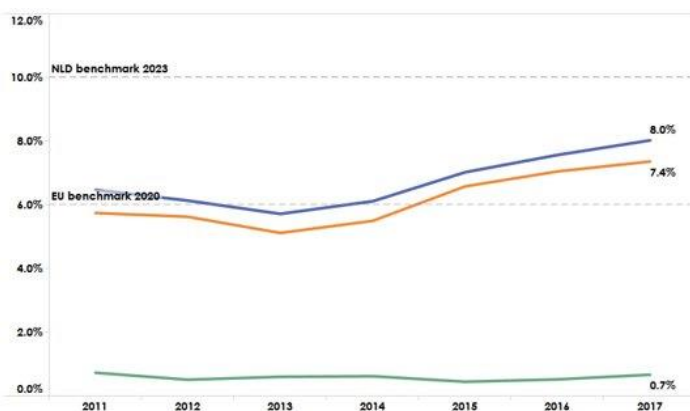
- BVE Monitor ROA (Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt)
- SBB/DUO geregistreerde stages
- Nationaal Agentschap Erasmus+

De mobiliteitsgegevens geven de stand van zaken weer over het jaar 2017. De belangrijkste conclusies:

- Uitgaande mobiliteit* onder mbo-studenten steeg naar 8% in afstudeerjaar 2017 (was 7,6%).
- Top 3 bestemmingslanden binnen de EU zijn nog steeds Spanje, Duitsland en buiten de EU; Curaçao en de Verenigde Staten.
- Inkomende mobiliteit in het schooljaar 2016-17; er kwamen meer dan 2.000 buitenlandse mbo-studenten met een beurs van Erasmus+ naar Nederland.
- In vergelijking; er gingen 3x zoveel Nederlandse studenten met een beurs van Erasmus+ naar het buitenland (6.278).
- Schoolverlaters in de domeinen Toerisme & recreatie en Voedsel, natuur en leefomgeving gingen in afstudeerjaar 2017 het vaakst naar het buitenland.

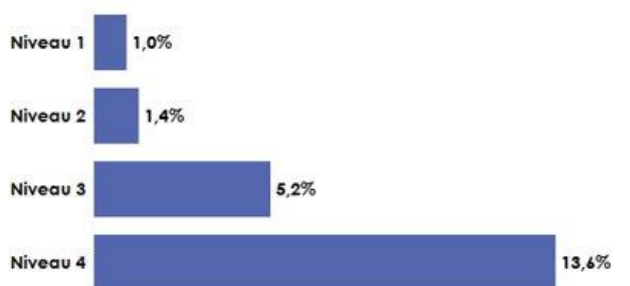
* *Uitgaande mobiliteit gaat over mbo-schoolverlaters die hebben aangegeven voor twee weken of meer voor studie of stage naar het buitenland te zijn geweest.*

Uitgaande mobiliteit nam toe

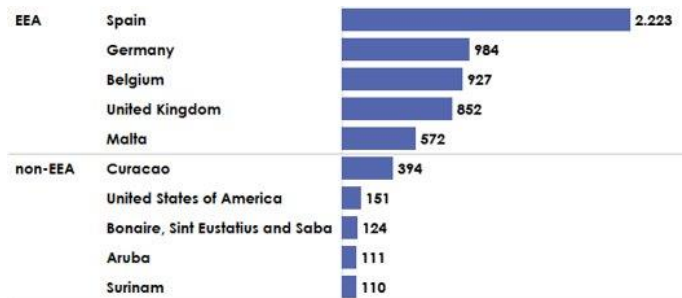

Bron: BVE-monitor, 2018

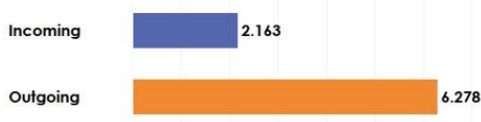
Niveau 1 en 2 blijven nog steeds achter

82,4% ging naar een bestemming binnen de EER

Meer uitgaande dan inkomende mobiliteit

Bron: BVE-monitor, 2018

2.2 Landelijke cijfers versus cijfers Friesland College

Het percentage uitgaande mobiliteit van studenten is volgens het onderzoek van Nuffic 8% (2017, uitgaande van een verblijf van minimaal 2 weken). Van de 767 geregistreerde buitenlandbezoeken in 2018-2019 gingen ongeveer 254 studenten van het Friesland College voor meer dan twee weken naar het buitenland. Dat is ongeveer 7% van het totaal aantal studenten. De overige buitenlandregistraties betroffen voornamelijk een kort verblijf van 1-10 dagen voor excursies, bedrijfsbezoeken en werkbezoeken aan buitenlandse partnerscholen.

Het Friesland College participeert met Koning Willem I College, Noorderpoortcollege, Horizon College, ROC Van Twente, Nova College, ROC Midden-Nederland en Graafschap College in het intervisieconsortium RADIX. Uit navraag bij onder andere deze roc's blijkt dat zij een vergelijkbaar percentage hebben.

Evenement in het kader van Erasmus KA2-project Craft your Future

Hoofdstuk 3 Internationalisering: visie, ontwikkelingen en trends

3.1 Visie OC&W

Het thema Internationalisering in het onderwijs is de laatste jaren steeds belangrijker geworden in het landelijke onderwijsbeleid. In juni 2018 verscheen de Kamerbrief over 'Internationalisering mbo en hbo' van minister Van Engelshoven. Daarin zegt zij het volgende: 'voor het mbo zie ik mede gezien de grotere gerichtheid op de (regionale) omgeving, mogelijkheden voor verdere internationalisering. Steeds vaker vragen werkgevers in de regio ook internationale competenties, bijvoorbeeld omdat ze zelf in het buitenland actief zijn of samenwerken met internationale partners. Iedere student zou internationale ervaring en competenties moeten opdoen, passend bij wat de student wil en kan, bij wat de instelling kan bieden, en bij wat er nodig is in de samenleving en op de arbeidsmarkt.' In haar brief geeft minister Van Engelshoven ook aan dat bij de verdere ontwikkeling van I@H aandacht voor didactisch klimaat essentieel is: 'Het benutten van de voordelen van de aanwezigheid van internationale studenten gaat bijvoorbeeld niet vanzelf. Docenten moeten over de benodigde competenties beschikken.' Minister Van Engelshoven schrijft in haar visiebrief verder dat het haar ambitie is, dat het percentage studenten dat naar het buitenland gaat de komende vijf jaar stijgt van 7 naar 10%.

3.1.1 Wetswijziging taal en toegankelijkheid- omkeerregeling

Momenteel wordt de wetswijziging taal en toegankelijkheid in de Kamer besproken. Via deze regeling mag een student die in Nederland komt studeren het Nederlands op een lager niveau beheersen, mits hier een hoger niveau Engels tegenover staat. Deze omkeerregeling wil de minister ook toepassen op het Duits en zal in eerste instantie gelden voor de niveaus 2, 3 en 4. Ingangsdatum is naar verwachting augustus 2020. Op die manier zullen buitenlandse studenten sneller kiezen voor een studie aan een Nederlandse onderwijsinstelling, maar hiermee lijkt het ook makkelijker om een internationale mbo-opleiding te starten.

3.1.2 Examinering in het buitenland

Voor alle mbo-scholen, teams en examencommissies ontwikkelden het NCP ECVET en het Kennispunt MBO Onderwijs & Examinering de *Handreiking Examinering in het buitenland* die in de zomer van 2019 werd gepubliceerd. Deze handreiking is bedoeld voor collega's die zich bezighouden met of zich oriënteren op examinering in het buitenland.

Voor examinering in het buitenland gelden geen andere regels dan in Nederland. Maar het borgen van de kwaliteit ter plaatse, volgens de Nederlandse eisen, heeft wél praktische consequenties, bijvoorbeeld voor de taal, examenlocatie en de deskundigheid van assessoren. De handreiking geeft teams en examencommissies praktische handvatten.

Scholen mogen nu ook het behaalde cijfer op de resultatenlijst vermelden. Het resultaat telt dan mee voor het gemiddelde, wat de doorstroom naar het hbo makkelijker maakt. Tot dusver werd het resultaat van een afgelegd examen in het buitenland als vrijstelling vermeld op het diploma, zonder cijfer.

3.2 Onderwijsraad

In 2016 heeft de Onderwijsraad een stevige ambitie geformuleerd. Volgens de Onderwijsraad moet internationalisering een vanzelfsprekend, integraal onderdeel van het onderwijs zijn. Wanneer jongeren de school verlaten, moeten zij beschikken over oriëntatie, kennis en vaardigheden waarmee zij kunnen communiceren en samenwerken in internationale contexten en kunnen reflecteren op internationale vraagstukken. De raad noemt dat 'internationaal competent zijn'.

Internationalisering is een middel en geen doel op zich. Volgens de Onderwijsraad is internationalisering van de arbeidsmarkt voor ieder beroep en ieder opleidingsniveau een realiteit. Wel zijn er natuurlijk grote verschillen in leeftijdsgroepen en kan de arbeidsmarkt er voor iedere student heel anders uitzien.

3.3 MBO Raad

De MBO Raad vindt dat internationalisering binnen het mbo een serieuze plek moet krijgen. 'Internationalisering als integraal onderdeel van het onderwijsbeleid is een effectief middel om de drie kerntaken van het beroepsonderwijs te helpen realiseren: inzetbaarheid op de arbeidsmarkt, burgerschap en doorstroom naar vervolgonderwijs.

Globalisering raakt het werk op alle opleidingsniveaus, in elke regio en in elke sector. Een internationale stage kan voor een mbo-student een belangrijke bijdrage leveren aan verdere ontwikkeling van juist die vaardigheden die belangrijk zijn voor een sterke en toekomstgerichte positie op/binnen een internationale arbeidsmarkt en samenleving, waaronder ondernemendheid, communicatievaardigheden, creativiteit en aanpassingsvermogen. Ook is internationalisering een krachtig instrument om gelijke kansen voor jongeren te realiseren en draagt het bij aan praktisch wereldburgerschap van jongeren die dat niet altijd van huis uit meekrijgen.'

De MBO Raad is bezig met het opstellen van een *Internationaliseringsagenda mbo*, zodat zowel voor het mbo als alle andere partijen duidelijk is wat de visie van de MBO Raad op internationalisering is. Dit komt voort uit de constatering dat er grote verschillen bestaan tussen scholen en opleidingen op dit thema en dat het beeld toch nog vaak is dat internationalisering 'iets is voor het hoger onderwijs'. De MBO Raad wil hiermee internationalisering uit 'het geïsoleerde hoekje van een roc halen' en ervoor zorgen dat het thema strategisch verbonden wordt aan de onderwijskwaliteit. De agenda is bedoeld om scholen te inspireren bij de invulling en initiatieven rond internationalisering.

Verschillende partijen zijn betrokken, zoals Nuffic, JOB, NA Erasmus+ en SBB. Ook de coördinatoren internationalisering van de verschillende roc's hebben inmiddels input gegeven. Speerpunten op de internationaliseringsagenda mbo zijn:

- Internationalisation@Home (wereldburgerschap is hier onderdeel van)
- Mobiliteit
- Professionalisering
- Samenwerking onderwijs en bedrijfsleven
- Profilering Nederlands mbo

3.4 Landelijke en regionale ontwikkelingen ten aanzien van internationalisering

Landelijk

3.4.1 Inzet Nuffic voor het mbo

Nuffic (de Nederlandse organisatie voor internationalisering in het onderwijs) was de afgelopen twee jaar een waardevolle kennispartner voor het mbo. Nuffic kreeg voor 2018 en 2019 extra subsidie om internationalisering in het mbo te verbreden en verdiepen.

Het ministerie van OCW heeft echter onlangs het voorgenomen besluit kenbaar gemaakt de subsidie voor Nuffic met ingang van 2021 te verlagen. Die wijziging betekent een flinke afbouw van Nuffics activiteiten. Zo is het voornemen om de subsidie van Nuffics kantoren in het buitenland (Neso's) af te

bouwen. De subsidie voor andere Nuffic-activiteiten, met name voor primair en voortgezet onderwijs en mbo, staat ook ter discussie. Op een later moment besluit het ministerie of en hoe deze activiteiten (deels) worden voortgezet.

Het ministerie van OCW wil een deel van de andere Nuffic-taken, zoals diplomawaardering en het beheer van beurzen- en subsidieprogramma's, borgen door deze te verankeren in de wet. De internationale onderwijssamenwerking wordt daarnaast voortgezet via de programma's die Nuffic beheert voor het ministerie van Buitenlandse Zaken, zoals het Orange Knowledge Programma, en via het programma Erasmus+ van de Europese Commissie.

Een ander deel van de taken die Nuffic uitvoerde, wordt aanbesteed. Wat de gevolgen voor het mbo zullen zijn, is nog niet bekend.

3.4.2 Beheer programma Erasmus+ vanaf januari 2021 volledig door Nuffic

Vanaf januari 2021 wordt het beheer van Erasmus+ Onderwijs & Training volledig ondergebracht bij Nuffic. Momenteel wordt het deel voor het mbo en volwasseneducatie nog uitgevoerd door CINOP. OCW nam dit besluit om ervoor te zorgen dat de afspraken over de sturings- en subsidierelatie met het Nationaal Agentschap ook in de toekomst aan de wet- en regelgeving voldoet.

3.4.3 Nuffic/SBB: 'label Internationalisation@Home' op website www.stagemarkt.nl

Op de website www.stagemarkt.nl van de SBB zijn ook alle SBB-erkende stagebedrijven in het buitenland te vinden. Onlangs is een aanpassing gedaan: bij ieder stagebedrijf in Nederland is nu aangegeven of het een internationaal georiënteerd stagebedrijf is. SBB en Nuffic hebben samen met stakeholders een aantal kenmerken vastgesteld op basis waarvan een stagebedrijf in Nederland het label Internationalisation@Home (I@H) krijgt:

- Meertaligheid (student komt in aanraking met een moderne vreemde taal; Duits, Engels, Frans of Spaans)
- Internationale dimensie in werkzaamheden
- Internationale dimensie sector/omgeving (het bedrijf opereert in een internationale omgeving, de internationale dimensie van de sector is herkenbaar voor de student)

Stage lopen in een bedrijf met dit label kan een goed alternatief zijn voor studenten die niet naar het buitenland willen of kunnen voor stage, maar hun stage wel in een internationale omgeving willen doen. Met dit label per stagebedrijf wordt het makkelijker om een passend bedrijf te vinden.

Regionaal

Bij het opstellen van de *Kennisagenda Fryslân 2019-2025* speelde de vraag hoe de regio kan bijdragen aan het oplossen van global challenges (Global Goals) een belangrijke rol. Uitgangspunt is dat inzet op regionale bijdrage aan globale vraagstukken op de langere termijn zowel (inter)nationaal als regionaal een effectieve strategie is.

De regio heeft de ambitie om internationalisering in alle opleidingen en op alle onderwijsniveaus op een passende manier een plaats te geven. Iedereen die in Friesland onderwijs volgt, moet zo in aanraking komen met internationale vaardigheden, zoals ondernemerschap, internationale innovatie en circulair denken. Internationalisering moet een integraal onderdeel zijn van doorlopende leerlijnen po-vo-mbo-hbo-wo.

Ook bij bedrijven en werknemers worden internationale vaardigheden onder de aandacht gebracht, bijvoorbeeld via nog op te zetten internationale/interculturele gemeenschappen, waarin bedrijven, het onderwijs en studenten deelnemen. Daarvoor verzorgt het onderwijs het aanbod. Internationale studenten zullen worden ingezet om het bewustzijn te vergroten dat internationale vaardigheden belangrijk zijn en om internationale/interculturele vaardigheden aan te leren.

Verder is het belangrijk dat de regio internationale partners, klanten en talent blijft aantrekken en behoudt. Daarom wordt eraan gewerkt om in een aantal kennisniches internationaal aanzien te creëren en te behouden. De Friese kennisinstellingen werken mede daarom internationaal samen rond living labs, experimenten en onderzoek, en ook het onderwijs zelf is deels internationaal gericht.

3.4.4 EuropeReady Fryslân

Europe Ready Fryslân is een initiatief van de gemeenten Súdwest-Fryslân, Leeuwarden en de provincie Fryslân. Met dit initiatief willen de partijen samen zorgen voor een aanpak voor - en professionalisering van onderwijsinstellingen, ondernemers en overheden, zodat zij effectief in Friesland kunnen opereren. Professionalisering op het gebied van projecten ontwikkelen, coalities sluiten en aansluiten op de agenda van de Europese Commissie bijvoorbeeld. Deze ideeën worden uitgewerkt in een Fries 'Europe-ready' programma met een geïntegreerde aanpak voor onderwijsinstellingen, ondernemers en overheden. Het Friesland College is zoveel mogelijk regionaal betrokken bij de Europese ontwikkelingen van de provincie Fryslân en onze gemeentes. Best practises delen, gezamenlijk problemen uit gelijke regio's elders in Europa oppakken en nieuwe uitdagingen bieden nieuwe ontwikkelkansen. Hier wil het Friesland College internationaal aan bijdragen. Samen met lokale partners probeert het Friesland College de komende periode kansen te zien en internationalisering op regionaal niveau in te vullen.

3.4.5 Verkenning Friesland als Regional Center of Expertise for Education for Sustainable Development

Op initiatief van Spark the Movement wordt de komende maanden verkend of Friesland kan worden aangemeld als Regional Center of Expertise for Education for Sustainable Development. Nadat in 2002 een VN resolutie werd aangenomen waarin de 'Decade of Education for Sustainable Development' werd geïntroduceerd (2005-2014), werd het Education for Sustainable Development (ESD) project gelanceerd. Binnen dit project is het creëren van RCE's een van de meest belangrijkste initiatieven om binnen het bestaande onderwijs de oriëntatie te verschuiven naar Sustainability.

De functie van een RCE is om de globale ambities op het gebied van Sustainability in het onderwijs te integreren en op een lokaal niveau om te zetten in concrete initiatieven en acties die passen bij de lokale context om daarmee uiteindelijk dichterbij het bereiken van de Sustainable Development Goals. De RCE's functioneren daarbij als platform en initiatiefnemer.

Er zijn nu ongeveer 168 RCE's wereldwijd. Het is niet de bedoeling dat RCE's losse onderdelen zijn die allemaal in hun 'eigen' regio de integratie van sustainability in het onderwijs faciliteren. Zij maken ook gebruik van een groot netwerk van RCE's die van elkaar kunnen leren, elkaar kunnen inspireren of samen initiatieven op kunnen zetten.

Er is goed contact met Spark the Movement, vanuit de verbinding Praktoraat Duurzaam Denken, Duurzaam Doen, internationalisering en ondernemerschap en deze ontwikkeling, die voor het Friesland College interessant kan zijn, wordt de komende tijd gevolgd.

3.5 Europese Beleidsontwikkelingen

Ambities mbo-onderwijs Europese Unie

In juli 2019 presenteerde de nieuwe voorzitter van de Europese Commissie, Ursula von der Leyen, zes ambities voor de komende vijf jaar, waarbij onderwijs veel aandacht krijgt:

1. Een Europa dat klaar is voor de digitale toekomst. Von der Leyen wil dat in 2025 de Europese onderwijsruimte een feit is, het Digital Education Action Plan (zie 3.5.1) een update krijgt en het budget voor het komende Erasmusprogramma wordt verdriedubbeld.
2. Een ambitieus en inclusief Europa: sociale rechtvaardigheid en welvaart is het fundament van Europa. Daarvoor is een sterke economie nodig. Ze wil daarom een nieuwe mkb-strategie uitwerken, die het voor het mkb gemakkelijker moet maken om toegang te krijgen tot de markt. Op sociaal vlak zijn een Leven Lang Leren en ontwikkelen van vaardigheden voor de digitale arbeidsmarkt speerpunten. Ook wil ze voor kwetsbare kinderen een jongeren- en kindergarantie realiseren en streeft ze naar volledige gendergelijkheid.
3. Een Europese Green Deal (zie ook 3.5.2): Von der Leyen wil in 2050 een klimaat-neutraal Europa door onder andere de eerste Europese klimaatwet, die de klimaatdoelen juridisch moet vastleggen, en een nieuwe industriële strategie.
4. Het beschermen van de Europese manier van leven: het beschermen van de rechtsstaat en de ontwikkeling van een humaan migratie- en asielbeleid.
5. Een sterker Europa in de wereld: Europa moet een actievere rol spelen in de wereld. Ook wil Von der Leyen een groter budget voor het Europees Defensie Fonds.
6. Verbeteren van de Europese democratie: Von der Leyen wil dat de Europese burger meer inspraak heeft in de Europese besluitvorming, dat het Europees Parlement initiatiefrecht krijgt en dat het systeem van Spitzenkandidaten wordt verbeterd.

3.5.1 Digitaliseringsagenda

De digitaliseringsagenda is één van de twee grote prioriteiten voor de nieuwe Europese Commissie. Europa moet wereldwijd koploper worden in digitalisering, maar wel op een 'Europese, ethische manier'. Er zijn twee grote aandachtspunten: kunstmatige intelligentie en omgang met data. Om deze ambitie te realiseren kwam de Commissie met een groot aantal maatregelen.

Voor het mbo zijn twee maatregelen vooral belangrijk: het Digital Education Action Plan moet ervoor zorgen dat digitale vaardigheden worden bijgebracht, zodat AI-toepassingen ook echt in de praktijk gebruikt kunnen worden. De update van het Digital Education Action Plan staat eind juni gepland. Ook het Digital Europe zal gaan investeren in digitale vaardigheden.

Een succesvolle Europese digitale strategie zal een grote impact hebben. Dit zal ook voor het mbo de nodige veranderingen met zich meebrengen.

3.5.2 Green Deal voor Europa

De Green Deal is de andere grote prioriteit van de Europese Commissie. Daarnaast spraken alle Europese lidstaten (behalve Polen) af om in 2050 klimaatneutraal te zijn. Er wordt onder meer geïnvesteerd in:

- Bij- en omscholing van toekomstige werknemers, onder meer m.b.v. het Europees Sociaal Fonds en door herziening van de Skills Agenda.
- Er komt een Europees competentieraamwerk waarin kennis en vaardigheden die nodig zijn voor klimaatverandering en duurzaamheid kunnen worden ontwikkeld. Ook zullen best practices tussen leraren worden gestimuleerd.
- Scholen kunnen vanaf 2020 financiering krijgen om hun gebouwen op een duurzame manier te renoveren.

Door de coronacrisis zal de implementatie van de Green Deal vertraging oplopen. De Commissie zal zijn prioriteiten de komende tijd heroverwegen.

A vision for VET

Excellent, inclusive and lifelong VET

Defines:

- A future fit VET
- Key objectives in terms of:
  - i. content of VET,
  - ii. provision of VET and
  - iii. governance of VET systems

➤ A mix of new and existing initiatives at EU level

Vision for VET In a nutshell

Balancing investment and funding between **initial** and **continuing VET**
ESF, Erasmus+, InvestEU, EASI ...

The role of VET in supporting acquisition of **job specific** and **transversal skills**

The dual objectives of VET for fostering **social inclusion** and **excellence**

3.5.3 Brexit en impact op mobiliteit buitenland

De onderhandelingen over de Brexit lopen nog. De EU vindt mobiliteit van onderzoekers en studenten belangrijk en wil met de UK afspraken maken over Erasmus+. De UK zal deelname aan elementen van Erasmus+ overwegen, zolang die in lijn liggen met de eigen belangen. Om een no-deal scenario te voorkomen, zullen beide partijen vóór het eind van de transitieperiode tot een akkoord moeten komen, tenzij vóór 1 juli 2020 gezamenlijk wordt beslist om de transitieperiode te verlengen met één of twee jaar.

Wat de gevolgen van de Brexit zijn voor stage van onze studenten in de UK is nog niet duidelijk. Vooral School voor Commercie & Dienstverlening, die veel werkt met de UK als stageland, zal in 2020 uit voorzorg het netwerk naar andere landen moeten worden uitgebreid, zodat het een goed aanbod aan buitenlandse stageplaatsen kan blijven garanderen.

3.5.4 Update New Skills Agenda

In 2016 presenteerde de Europese Commissie de New Skills Agenda. Deze agenda moet de skills gap en de skills mismatch in Europa aanpakken. Nu, vier jaar later, is de Europese en internationale context erg veranderd. Door nieuwe ontwikkelingen zoals digitalisering, meer flexibele werkpatronen en globalisering is een vernieuwde agenda nodig. Daarom komt er een update van de New Skills Agenda. De focus zal nog meer liggen op de (ontwikkeling van) vaardigheden van werknemers, de aanpak van skills-mismatches en de modernisering van de beroepsopleiding. *Deze update zou in maart worden gepubliceerd maar is nu uitgesteld naar mei 2020.*

3.5.5 Update Europass

Vanaf medio 2020 kunnen mensen gebruik maken van het Europass e-portfolio (via een internationaal platform). Het portfolio geeft toegang via een EU-login en zo kun je documenten online bewaren. In het portfolio leg je vast welke opleiding je hebt gevolgd, welke werkervaring je hebt en wat je interesses zijn. Met deze gegevens doet Europass gepersonaliseerde opleidingsvoorstellen (learning opportunities) en worden vacatures voorgesteld die gepubliceerd zijn via Eures van het UWV.

Het Friesland College gebruikt de Europass voor nu vooral voor studenten die met een Erasmus+ beurs naar het buitenland gaan. Via het portal kan een Europass CV worden gemaakt en na een mobiliteit krijgen studenten een Europass met daarin de taken die zij tijdens hun stage hebben gedaan, ondertekend door bedrijf, student en school.

Het nieuwe Europass e-portfolio waar de Europass een onderdeel van is, is gericht op een leven lang ontwikkelen en kan nu ook gebruikt worden voor binnenlandse mobiliteit van werken en leren. De update van de Europass voor stage buitenland staat gepland voor najaar 2020/ begin 2021.

3.5.6 Nieuw Erasmus+ programma 2021-2027

Vanaf 2021 moeten 12 miljoen studenten gebruik kunnen maken van het nieuwe Erasmusprogramma. Het nieuwe programma biedt meer mogelijkheden voor kansarmere studenten

bijvoorbeeld via virtuele uitwisselingen of kortere studieperiodes in het buitenland. 1,5 miljoen 18-jarigen mogen door Europa reizen per trein.

Ook voor mbo-studenten komen er meer mogelijkheden. Zij kunnen na 2020 ook op uitwisseling buiten Europa. Al eerder kwam uit evaluaties naar voren dat Erasmus+ deze jongeren meer kansen moet bieden. Het nieuwe programma loopt van 2021 tot 2027.

De onderhandelingen met het Europees Parlement en de Europese Raad lopen nog. Helaas is er op dit moment nog geen akkoord over het Meerjarig Financieel Kader en Erasmus+. De geplande start op 1 januari 2021 lijkt daardoor minder haalbaar. Het Europees Parlement dringt daarom aan op een vangnet zodat de financiering en uitvoering van de programma's in ieder geval kunnen worden gecontinueerd.

3.5.7 Nieuw in het Erasmus+-programma: accreditatie aanvragen in plaats van VET Mobility Charter

Mbo-organisaties kunnen binnen het Erasmus+ programma een VET Mobility Charter aanvragen. Dit is een kwaliteitskeurmerk dat mbo-instellingen krijgen toegekend wanneer zij over een bewezen kwaliteit beschikken en wanneer zij internationalisering in de brede zin hebben ingebed in hun onderwijsbeleid. Het Friesland College kreeg deze in het najaar 2016.

In het nieuwe Erasmus+-programma verdwijnt de VET Mobility Charter. In plaats daarvan wordt de 'accreditatie' geïntroduceerd. Organisaties die nu nog geen Charter hebben, kunnen een accreditatie aanvragen. Daarmee laat de organisatie zien dat ze de komende jaren serieus aan de slag wil met internationalisering en wordt het aanvragen van mobiliteitsprojecten van Erasmus+ in de toekomst makkelijker.

Organisaties die al een Charter hebben, hoeven alleen een update te geven van hun internationaliseringsbeleid. Er is voor hen geen kwalitatieve beoordeling en Charterhouders behouden hun zichtbaarheid (Charter wordt nog steeds gezien als kwaliteitskeurmerk).

3.5.8 European Year of Rail 2021

De Europese Commissie wil 2021 het jaar van het spoor te maken. Naast het promoten van modernisering van het spoor en betere connecties tussen Europese steden, zullen er veel activiteiten worden georganiseerd (uitwisselen van ervaringen, bewustwordingscampagnes, onderwijs). Hiermee wil de EC bereiken dat meer mensen voor het openbaar vervoer zullen kiezen.

3.5.9 Publicatie nieuwe strategieën Europese Commissie maart

Begin maart presenteerde de Europese Commissie een strategie voor het nieuwe Europese industriebeleid, voor de toekomst van het midden- en kleinbedrijf, een gendergelijk Europa, de transitie naar een circulaire economie en vernieuwde samenwerking tussen de EU en Afrika. In iedere strategie is grote aandacht voor vaardigheden en beroepsonderwijs en dus kansen voor het Nederlandse mbo.

3.5.10 Corona-maatregelen

Vanwege de coronacrisis heeft de Europese Commissie extra maatregelen voor het Erasmus+ programma bekendgemaakt. Naast maximale flexibiliteit toe te passen bij de uitvoering van het programma, kunnen nationale agentschappen in de lidstaten ook een beroep doen op de 'overmachtsclausule'. Hierbij kan beslist worden om extra kosten tot een bepaald bedrag al dan niet te vergoeden en kunnen projecten gemakkelijker worden uitgesteld.

3.6 Visie op beroepsonderwijs: Cedefop

In Europa is veel gesproken over hoe het mbo er na 2020 uit zou moeten zien. 'Een leven lang leren' en 'onderwijs voor iedereen' staan ook na 2020 centraal.

In het onlangs gepubliceerde rapport *Vocational education and training in Europe, 1995-2035* geeft Cedefop¹ een algemeen overzicht van de ontwikkelingen rond beroepsonderwijs in Europa en de uitdagingen en mogelijkheden voor beroepsonderwijs in de toekomst. Cedefop komt met drie basisscenario's voor de toekomst van het beroepsonderwijs in Europa. De scenario's richten zich specifiek op de toekomstige verhouding tussen versterking en diversificatie van het beroepsonderwijs en op de verhouding tussen beroepsmatige en academische ontwikkelingen in het onderwijs. Op basis van deze drie algemene scenario's schetst Cedefop zes concrete en gedetailleerde scenario's voor de toekomst van het beroepsonderwijs.

Het eerste toekomstscenario is pluralistisch beroepsonderwijs. Daarin staat 'Een leven lang leren' centraal en is het onderscheid tussen beroepsonderwijs en algemeen onderwijs vervaagd. In het tweede scenario verschillen algemeen- en beroepsonderwijs wel van elkaar. Het beroepsonderwijs domineert het onderwijssysteem en onderscheidt zich door professionele vaardigheden centraal te stellen. Het derde scenario gaat over beroepsonderwijs met een speciaal doel waarin functiegerichte training centraal staat. Er bestaan dan alleen nog specifieke vormen van beroepsonderwijs in een onderwijssysteem dat wordt gedomineerd door algemeen en hoger onderwijs. Cedefop wil met de bevindingen uit het project en bovengenoemde toekomstscenario's handvatten leveren voor discussies tussen belanghebbenden en beleidsmakers over de toekomst van beroepsonderwijs.

De Europese Commissie komt in mei met een voorstel voor een Raadsaanbeveling over de toekomst van het beroepsonderwijs en in september zal onder het Duitse voorzitterschap het Osnabrück Communiqué (vervolg van het Brugge Communiqué) door de Europese onderwijsministers worden ondertekend. Dit proces kan door de coronacrisis overigens vertraging oplopen.

Deze entree en niveau 2-studenten van Zorg, Service & Welzijn deden mee aan het Excellentieprogramma 'Boek en bezoek'. Onderdeel van dit programma was een bezoek aan Londen. Een unieke ervaring!

---

¹ Cedefop is een Europees agentschap voor de ontwikkeling van de beroepsopleiding. Het is opgericht om de Commissie, lidstaten en sociale partners te ondersteunen bij het ontwikkelen van Europees beleid op het gebied van het mbo.

Hoofdstuk 4 Het Friesland College en internationalisering

Het afgelopen studiejaar is het thema internationalisering geregeld aan de orde geweest en waren er diverse ontwikkelingen op strategisch, tactisch en operationeel niveau.

4.1 Strategisch

4.1.1 Ontwikkeling Koersplan 2019-2022

Begin 2019 verscheen het nieuwe koersplan *Waar Leren Werkt, 2019-2022*. Het Friesland College stelt zich tot doel om studenten op te leiden tot praktische wereldburgers, die in hun vak én in de samenleving goed hun weg kunnen vinden. Praktische wereldburgers die met een open blik om zich heen kijken en die weten dat de wereld groter is dan hun eigen vertrouwde omgeving. Betrokken burgers die zich realiseren dat er overal - dichtbij huis of veel verder weg - van alles is te verbeteren, individueel en collectief. Zelfbewuste vakmensen ook, die het vertrouwen hebben dat zij met hun opgedane kennis en vaardigheden hun bijdrage kunnen leveren door te dóen.

Het College van Bestuur heeft ervoor gekozen de identiteit van het Friesland College centraal te stellen. Daarbij is ervoor gekozen om de zeventien 'Global Goals', waarin de Verenigde Naties vastlegden hoe men met elkaar een betere wereld kan maken, als inspiratie voor het nieuwe koersplan te gebruiken. Het Friesland College wil onder meer door zijn internationaliseringsactiviteiten zichtbaar maken hoe het met zijn studenten en medewerkers aan deze universele waarden bijdraagt. Studenten krijgen bijvoorbeeld de gelegenheid om zowel in binnen- als buitenland leerervaring op te doen.

De verwachting (en de wens) is dat de global goals in de komende jaren steeds meer van invloed zullen zijn op de invulling van projecten van het Friesland College.

4.1.2 Kwaliteitsagenda 2019-2022

De *Kwaliteitsagenda mbo 2019-2022* vormt een wezenlijk onderdeel van het Koersplan van het Friesland College. Het Friesland College heeft in zijn Kwaliteitsagenda een viertal speerpunten benoemd:

- A Partner in leren en innoveren in de sector
- B Verdiepen van het leren in de praktijk
- C Versterking persoonlijk leiderschap van studenten
- D Op weg naar zelforganisatie

'Versterking persoonlijk leiderschap van studenten' (lijn C) ziet het Friesland College als volgt: 'studenten die binnen het Friesland College hun opleiding hebben gevolgd, op elk niveau, hebben zicht gekregen op hun kwaliteiten, hebben geleerd een professioneel netwerk op te bouwen en durven regie te nemen op hun loopbaan. Zij weten mee te bewegen met de ontwikkelingen in hun werk en benutten de kansen die zich voordoen. Dat betekent onder andere dat zij aan het eind van hun opleiding **internationaal competent zijn, praktische wereldburgers in de dop.**' Om aan laatstgenoemde ambitie uitvoering te geven is het project **Internationalisering- Wereldburgerschap** ingezet. Dit project bestaat uit de volgende actielijnen:

- Een Expertisecentrum Wereldburgerschap opzetten
- Uitgaande mobiliteit van studenten én medewerkers vergroten: 10% in 2022
- Nieuwe internationale strategische partnerschappen ontwikkelen
- Deelnemen aan Europese projecten voor Europese samenwerking en innovatief onderwijs voor beroepen van de toekomst

- Initiatieven stimuleren, gericht op (met name) de persoonlijke ontwikkeling van studenten, die kunnen bijdragen aan maatschappelijke doelen. Bijvoorbeeld door deelname aan een project voor ontwikkelingssamenwerking (bv Amurang in Indonesië)
- Keuzedelen MVT koppelen aan verblijf in het buitenland
- Internationaliseringsactiviteiten en praktisch wereldburgerschap onderdeel maken van de teamplannen

4.2 Tactisch

4.2.1 Vastleggen resultaten beleid in managementcontracten scholen

In 2019 is een eerste aanzet gemaakt om het gesprek tussen directies en teams te voeren over welke internationaliseringsmaatregelen uit de kwaliteitsagenda ieder team gaat 'oppakken' en welke resultaten zij willen behalen. Deze afspraken zijn vervolgens in de managementcontracten (contract tussen College van Bestuur en de scholen) en in teamplannen vastgelegd. Nog niet alle scholen en teams hebben op het thema internationalisering afspraken vastgelegd. Dit is nog een punt van ontwikkeling.

4.3 Operationeel

4.3.1 International Office

Het International Office verhuisde van gebouw Kalmoes B naar Triangel waar het een plaats kreeg aan de rand van het Atrium. Deze locatiewijziging zal naar verwachting helpen om zichtbaarder voor studenten en collega's te zijn. Verder is het International Office nu ook structureel 1 dag per week in Heerenveen aanwezig.

Voor het studiejaar 2019-2020 is er extra ondersteuning door de inzet van een (internationale) trainee, die binnen de scholen workshops persoonlijk leiderschap/interculturele competenties geeft. In het voorjaar 2020 krijgt zij daarbij hulp van een aantal stagiaires van NHL-Stenden.

4.3.2 Aanvraag call 2019 Erasmus+ mobiliteit toegekend

Ook voor 2019-2021 ontvangt het Friesland College weer Erasmus+ subsidie voor uitgaande mobiliteit van mbo-studenten en medewerkers. Dit betekent dat het FC studenten en medewerkers de komende twee jaar weer financieel kan ondersteunen wanneer zij voor stage of professionalisering naar het buitenland gaan. Vergeleken bij de vorige call steeg het subsidiebedrag met ongeveer 80.000 euro. Voor 2020 is inmiddels een nieuwe aanvraag gedaan.

Daarnaast ontvangt het Friesland College voor de komende twee jaar weer subsidie voor docentenstages buitenland van collega's volwassenenonderwijs.

4.3.3 Toekenning nieuwe Europese projecten (strategische partnerschappen)

In 2019 ontving het Friesland College een aantal nieuwe toekenningen voor Europese projecten (Skills Alliances of Erasmus+). Het gaat om de volgende twee- of driejarige projecten:

Centre of Vocational Excellence Water (Skills Alliances)

Dit betreft een unieke toekenning. Het Friesland College is het enige Nederlandse roc dat als penvoerder een toekenning kreeg. In totaal zijn in heel Europa slechts 5 projecten toegekend. In dit tweejarige project werkt het Friesland College/CIV Water samen met partners uit Letland, Tsjechië, Malta, Schotland, België en Nederland. Het project is ontstaan vanuit de wens om het mbo een voortrekkersrol te laten spelen en nauw te betrekken bij onderzoek en technologische ontwikkelingen in de watersector en huidige en toekomstige professionals in de watersector de

werkhouding, kennis en competenties te bieden die de snel veranderende watersector in de EU nodig heeft.

What the Hack (Erasmus+)

Het Friesland College werkt in dit driejarige project samen met partners in België, Spanje en Estland. Het project richt zich op het verbeteren van computer skills en vergroten van het bewustzijn van jongeren ten aanzien van computerveiligheid.

LEADER serious game (Erasmus+)

Het tweejarige project LEADER is ontworpen om kwalitatief hoge intellectuele output te produceren om de vaardigheden van jong leiderschap bij studenten in het beroepsonderwijs te vergroten. Tijdens het project worden honderden studenten in het mbo geholpen en geïnspireerd om hun jonge leiderschapsvaardigheden te ontwikkelen door een serious game te spelen in combinatie met e-learning en face-to-face training. In dit project werkt Friesland College samen met scholen en organisaties in Denemarken, Spanje, Roemenië, Malta en Nederland.

Entering the GIG Economy (Erasmus+)

In dit driejarige project werkt het Friesland College (met regionale partner Learning Hub) samen met partners in Ierland, Spanje en Italië. Doel van dit project: jeugd en maatschappij voorbereiden op de (uitdagingen van) de zogenaamde 'Gig economy' (zzp'ers).

DESSA Development of Soft Skills through Apprenticeship (Erasmus+)

Het Friesland College is penvoerder in dit project dat zich richt op het ontwikkelen van de soft skills die steeds meer worden gevraagd door werkgevers. Tijdens het project wordt een plan van aanpak gemaakt voor mbo-scholen, gebaseerd op 'gamification' en 'natural mentoring elements'. Een van de opbrengsten van het project wordt een 'online self-assessment tool' voor studenten zodat zij hun eigen sterkte-/zwakte-analyse kunnen maken en op basis daarvan hun eigen leerroute kunnen bepalen. Polen, Spanje, Griekenland en Litouwen zijn partner in dit project.

TALENTVET Talent Development In Vocational Education (Erasmus+)

In dit tweejarige project met Hongarije, Slovenië, Spanje en Roemenië worden 'good practices' vergeleken op het gebied van o.a. mentoring, talentherkenning en stimuleren en ondersteunen van getalenteerde studenten uit een achtergestelde gezinssituatie.

PROGRAM - Purposeful Recruitment Of Gamers, Rascals And Makers (Erasmus+)

Dit driejarige project richt zich op kwetsbare jongeren die dreigen uit te vallen. Doel is hun ondernemende skills te ontwikkelen zodat zij minder snel zullen uitvallen en meer kans hebben op de arbeidsmarkt. Dat doen de partners o.a. door Makerspaces te gebruiken. Het Friesland College werkt in dit project samen met partners uit Nederland, België, Litouwen en Spanje.

International entrepreneurship training in Spanje en Italië

Zes studenten van het Friesland College kregen in juni 2019 de kans om een internationale ondernemerschapstraining in Capannori (Italië) en Vedra (Spanje) te volgen. "Het was een hele waardevolle ervaring die we niet snel zullen vergeten! We hebben niet alleen veel geleerd over ondernemen, maar ook onze Engelse taalvaardigheid en social skills verbeterd." De studenten zijn van plan om contact te houden en een reünie te plannen.

Young Social Makers (Erasmus+)

In dit driejarige project werkt het Friesland College met partners uit o.a. Nederland en Spanje. De partners zullen een lesprogramma ontwikkelen voor de non-formele educatie van mbo-studenten zodat zij kennis, vaardigheden en competenties opdoen om een prototype te ontwikkelen en te werken met b.v. 3D-printen, design thinking en lasersnijden.

#feelingsforall (Erasmus+)

In dit project kunnen 27 jeugdwerkers een training volgen om gendergelijkheid te bevorderen en discriminatie te voorkomen.

Daarnaast lopen nog enkele bestaande projecten door:

Craft your future (Erasmus+)

Een samenwerkingsproject van D'Drive met Learning Hub Friesland, House of Design, the University of Valencia, Fab Lab Valencia, crafts school of Tryavna (Bulgaria) en de Bulgarian foundation for craftsmanship and crafts. Doel: oude ambachten combineren met nieuwe technieken en de circulaire economie.

Cook your future (Erasmus+)

Friesland College werkt hier samen met organisaties in Spanje, Nederland, Litouwen en Ierland. Het doel is bij te dragen aan het creëren van nieuwe banen en economische groei, waarbij het project culinaire cultuur en technieken gebruikt voor innovatie. Studenten zullen innovatieve manieren verzinnen om culinaire tradities, oude recepten en vergeten regionale ingrediënten en traditionele kooktechnieken in een modern jasje te steken.

Self-regenerate (Erasmus+)

In dit project werkt het Friesland College samen met organisaties in Spanje, Italië, UK, Griekenland en Litouwen. Het doel is om ondernemerschap en (zakelijk) Engels in de regio te versterken.

EYE (Early Year Education) (Erasmus+)

Samenwerkingsproject van het Friesland College (opleiding Onderwijsassistent/pedagogisch werk) met Duitsland, Portugal, Spanje, Noord-Ierland en Slovenië waarbij elke school een leermodule voor studenten ontwikkelt en studenten van deelnemende scholen de kans krijgen om een module bij een van de partnerscholen te volgen. Dit project eindigt in het najaar 2020.

["I did my internship in Spain. And it was great! Every day was different. I've learned to take initiative and I made a lot of new contacts."](#)

Cameron Laagland – student opleiding Leidinggevende Travel & Hospitality

4.3.4 Interimevaluatie Vet Mobility Charter door Nationaal Agentschap Erasmus+
 Het Friesland College ontving in het najaar 2016 de VET Mobility Charter. Dit is het kwaliteitskeurmerk dat mbo-instellingen krijgen toegekend wanneer zij over een bewezen kwaliteit beschikken en wanneer zij internationalisering in de brede zin hebben ingebed in hun onderwijsbeleid. Instellingen met een VET Mobility Charter worden gemonitord op kwaliteit. In 2019 hield het Nationaal Agentschap, dat toeziet op de toekenning van de Erasmus+-subsidie en naleving van de regels die daarvoor gelden, een interim-evaluatie bij het Friesland College. Deze evaluatie werd gehouden d.m.v. een gesprek met de heer Van Hout (lid College van Bestuur) en de heer Valk (directeur School voor Commercie & Dienstverlening) en een schriftelijke rapportage van de coördinator internationalisering. Het Friesland College kreeg een positieve beoordeling.

4.3.5 Kerngroep internationalisering

Vanuit de kwaliteitsagenda mbo is voor het project Internationalisering/wereldburgerschap de komende jaren subsidie beschikbaar. Besloten is om een deel van die subsidie te gebruiken om per FC-school een contactpersoon/ambassadeur internationalisering te benoemen. Deze collega wordt voor 0,1 à 0,2 fte gefaciliteerd en heeft als taak voor 'zijn' school de ondersteuner, meedenker en meeontwikkelaar te zijn, samen met de coördinator internationalisering. Inmiddels zijn bij D'Drive, School voor Techniek & Technologie en FC Extra collega's benoemd. Bij de overige scholen loopt deze procedure nog. Daarnaast zijn er (nog steeds) per FC-school collega's die zich inzetten voor internationalisering en geregeld contact hebben met de coördinator internationalisering /International Office.

De 'klankbordgroep internationalisering' kwam een aantal keer bijeen. Elke school is in deze groep vertegenwoordigd. Doel van deze groep is vooral kennisuitwisseling en elkaar inspireren.

Samenstelling kerngroep

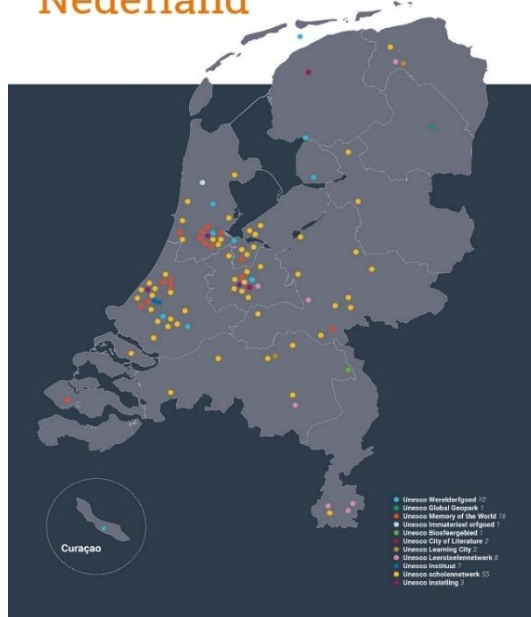
School	Wie
D'Drive, school voor Creatieve industrie & Pedagogisch werk	Alinda Kiel (<i>contactpersoon internationalisering voor 0,1 fte</i>) Rim Bleeker (<i>contactpersoon internationalisering voor 0,1 fte</i>) Peter Miedema
School voor Commercie & Dienstverlening	Chris Lijs Gerrit Mijkes
CIOS, school voor Sport & Bewegen	Frans Robertus (<i>i.v.m. andere functie vanaf maart 2020 taken voorlopig overgenomen door Ronald den Heijer</i>)
School voor Zorg, Service & Welzijn	Lean van Eekelen Alice la Roi
School voor Techniek & Technologie	Sem Westerhuis (<i>contactpersoon internationalisering voor 0,2fte</i>) Corlienke de Jong
FC Extra	Sonja Engelenberg (<i>contactpersoon internationalisering voor 0,1fte</i>) Kasper van Dijk Marcel Keizer
Mbo Life Sciences	<i>Nog niet ingevuld</i>
Overig	Gerard Draaisma

4.3.6 Voorlopige toekenning Friesland College- Unesco-school per 2020

Het Friesland College kreeg een voorlopige toekenning om gedurende 2020 de titel 'Unesco-school' te mogen gebruiken. Als Unesco-school laat je zien dat je aan de thema's 'Intercultureel leren', 'Wereldburgerschap', 'Duurzame ontwikkeling' en 'Vrede & Mensenrechten' werkt.

Het Friesland College is eerst een jaar 'oriëntatieschool'. Voldoet een school gedurende het oriëntatiejaar aan de voorwaarden van de Unesco-commissie en voert het de geplande activiteiten uit, dan kan een definitieve aanvraag worden ingediend. Activiteiten die het Friesland College in dit kader heeft gepland zijn bijvoorbeeld 'Internationale vrouwenlunch' (i.h.k.v. 8 maart, Internationale Vrouwendag) en 'Global Land'.

Unesco in Nederland

4.3.7 Internationalisering wordt opgenomen in duurzame inzetbaarheidsbeleid

Met HRM zijn gesprekken gevoerd over hoe internationalisering een plaats kan krijgen in het duurzame inzetbaarheidsbeleid van het Friesland College. Afsproken is dat het internationaliseringsaanbod voor collega's wordt gepubliceerd onder het opleidingsaanbod op FC Live en dat er ook aandacht aan kan worden besteed tijdens de Primusbijeenkomsten voor nieuwe medewerkers.

4.3.8 Intentieverklaring Friesland College (CIOS)- National Soccer Academy Suriname

In de loop van 2019 werd het Friesland College benaderd door de National Soccer Academy (NSA) in Paramaribo. NSA wil talentvolle voetballers in Suriname klaarstomen voor een professionele voetbalcarrière. Daarnaast verzorgen zij huiswerkbegeleiding. NSA wil daarbij graag onze CIOS-studenten inzetten. CIOS en NSA hebben vervolgens onderzocht of samenwerking voor beide partijen mogelijk en wenselijk is en de conclusie was dat er in ieder geval voor studenten van de opleiding Sport en Bewegen bij NSA mooie kansen zijn. In het najaar 2019 tekenden het Friesland College en NSA een intentieverklaring waarin zij overeenkomen dat zij deze kansen verder vorm en inhoud willen geven en een aantal afspraken vastleggen. Uitgangspunt is dat in het najaar 2020 de eerste studenten bij NSA gaan stage lopen.

4.3.9 Vergroten zichtbaarheid International Office en internationalisering

Zichtbaar zijn als International Office en de mogelijkheden van stage in het buitenland voor studenten en medewerkers zichtbaar maken, was het afgelopen studiejaar één van de speerpunten. Ook voor de komende jaren zal dit een speerpunt blijven. Het afgelopen studiejaar hebben verschillende activiteiten hieraan bijgedragen:

- De website www.frieslandcollege.nl/internationaal is geüpdatet. Hier is alle relevante informatie te vinden over internationale mogelijkheden en ervaringen van studenten en collega's.
- Er is een serie interviews geplaatst op FC Live en de screens (en de website van Nuffic) met studenten die op buitenlandstage zijn geweest (i.h.k.v. de Dag van de Internationale

Student). Daarnaast zijn op FC Live en facebook berichten en ervaringsverhalen geplaatst en is een instagrampagina aangemaakt waarop berichten worden gepost.

- Er is ondersteuning van een Italiaanse trainee. Zij benadert studenten en collega's actief om hen aan het denken te zetten over de internationale mogelijkheden die het FC biedt. Verder verzorgt zij workshops om het intercultureel bewustzijn van studenten (en collega's) te 'prikkel' en te vergroten.
- Er is een vacature geplaatst bij NHL Stenden voor een stageplaats bij het International Office. Belangrijkste activiteiten zijn het geven van workshops interculturele communicatie/stimuleren intercultureel bewustzijn, het organiseren van activiteiten voor internationalisering/wereldburgerschap en zichtbaarheid vergroten. In februari startten enkele NHL Stenden studenten bij het Friesland College.

4.3.10 Voorbereiding onderzoek naar intercultureel bewustzijn en internationale/interculturele competenties van studenten (i.h.k.v. Kwaliteitsagenda)

Het project Internationalisering/wereldburgerschap kent verschillende maatregelen die er uiteindelijk allemaal aan moeten bijdragen dat onze studenten hun persoonlijk leiderschap vergroten en 'praktische wereldburger' worden.

Om te meten wat de stand van zaken is ten aanzien van het intercultureel bewustzijn en de internationale/interculturele competenties van onze studenten, start in de loop van 2020 een onderzoek (0-meting), uitgevoerd door onderzoeksbureau Labyrinth. De voorbereidende gesprekken lopen momenteel en het onderzoek zelf zal van mei t/m oktober plaatsvinden. Het is de bedoeling dat in 2022 een vergelijkbaar onderzoek wordt afgenomen, zodat kan worden bekeken of de ingezette internationaliseringsmaatregelen effect hebben gehad. De volgende onderzoeksvragen staan centraal:

1. Wat verstaan de studenten onder internationalisering van het onderwijs? En op welke manier zien de studenten dit terugkomen in het onderwijs van het Friesland College?
2. 2.1: Wat zijn de effecten van de huidige internationaliseringsprogramma's en -activiteiten op het gebied van bewustwording en interesse bij de studenten omtrent internationalisering, diversiteit, universele waarden en maatschappelijke doelen?
2.2: Wat zijn de effecten van de huidige internationaliseringsprogramma's en reeds opgedane buitenlandervaringen op internationale en interculturele competenties en maatschappelijke betrokkenheid en participatie van de studenten, zowel op nationaal als internationaal niveau?
2.3: Wat zijn de effecten van de huidige internationaliseringsprogramma's en reeds opgedane buitenlandervaringen op persoonlijk leiderschap en wereldburgerschap van de studenten?
3. Waaraan hebben de studenten behoefte op het gebied van internationalisering van het onderwijs?

4.3.11 Verkenning samenwerking in Learning Community Wereldburgerschap

De afgelopen maanden hebben de drie collega's op de thema's duurzaamheid, global goals, burgerschapsvorming, internationalisering en ondernemerschap elkaar meer opgezocht. Bij al deze thema's staat de persoonlijke ontwikkeling van de student centraal en wordt gewerkt aan de 21st century skills. Ondanks het overkoepelende doel van deze afdelingen is er momenteel geen structuur van waaruit deze afdelingen samenwerken. De conclusie was dat:

- de samenwerking tussen de bovenstaande afdelingen wel wordt gevonden, maar dat dit vaak op ad hoc basis gebeurt.

- dit voor inefficiënt werken zorgt waarbij de verschillende afdelingen naast elkaar aan eenzelfde (soort) project werken.
- de afzonderlijke thema's nog te weinig zichtbaar zijn. Het ondersteunen van teams en het professionaliseren van docenten is moeilijk te organiseren.

Een goede stap zou zijn om samen op te trekken in een 'Learning Community Praktische Wereldburger'. Deze community zou teams kunnen ondersteunen, faciliteren en helpen om praktisch wereldburgerschap integraal in het onderwijs aan te bieden. Hoe dit verder vorm zou moeten krijgen, wordt de komende periode verder verkend.

4.3.12 Workshops: verankering internationalisering

Om de mogelijkheden van internationalisering meer onder de aandacht te brengen en de kansen die dit voor het onderwijs biedt, werden het afgelopen jaar enkele workshops voor collega's georganiseerd. Zo was er een workshop voor collega's die zich al met internationalisering bezighouden over E-Twinning (de online community voor scholen in ruim 40 Europese landen). Scholen kunnen met hun studenten via dit platform online samenwerken met Europese collega-scholen. Nuffic verzorgde deze workshop. Verder werd er voor SLB'ers een workshop georganiseerd en werden er een aantal workshops aan studenten gegeven.

4.3.13 Overige activiteiten International Office

Vanuit het International Office zijn verder nog diverse andere activiteiten georganiseerd:

- Presentatie van medewerker Europese Commissie (dhr. Jaime Mas) over Europa, de EU en de werkwijze ervan voor ongeveer 50 studenten Zakelijke Dienstverlening.
- Internationale Dag van de Mensenrechten.
- Workshop decanendag met Friese Poort en Nordwin.
- I.s.m. collega's (docenten) wordt gewerkt aan een activiteiten aanbod Internationalisation @Home.
- Ontvangst en programma voor inkomende gasten (Finland, Malta, Italië, Duitsland, Indonesië...).
- In de zomer van 2019 is onder collega's een enquête afgenomen om de kennis en behoefte t.a.v. internationalisering/wereldburgerschap te peilen. De uitkomsten daarvan gebruikt het International Office om beleid aan te scherpen en zijn dienstverlening te verbeteren. In de bijlage is een overzicht van de uitkomsten opgenomen.

Naar 'Blue Zone' Ikaria

10 studenten gingen met docent Raymond Dorfel naar het eiland Ikaria in Griekenland, een zogenaamde 'Blue Zone'. Blauwe zones zijn afgebakende gebieden waarvan de bevolking een specifieke levensstijl en leefomgeving deelt en waar de mensen meetbaar langer leven. De studenten leefden een week als 'locals' en probeerden zo dicht mogelijk bij hun biologische ritme te komen. Op een telefoondieet en met veel verse, biologische groenten. Zij probeerden te achterhalen wat de werkzame principes van langer leven zijn.

Hoofdstuk 5 Geplande activiteiten voor 2019-2020

5.1 Actiepunten voor 2019-2020 per FC-School

Door de coronacrisis is het mogelijk dat geplande activiteiten uitgesteld worden naar een later moment.

School voor Commercie & Dienstverlening

- Uitgaande mobiliteiten, zoals stages in - en excursies naar het buitenland, is een continue proces en zullen ook in het studiejaar 2019-2020 plaatsvinden. Nieuwe stageplaatsen in Noorwegen. Omdat de gevolgen van de Brexit t.a.v. de stageplaatsen in de UK nog niet duidelijk zijn, wordt ook gekeken naar nieuwe stageplaatsen in andere landen.
- Voornemen opstarten nieuw uitwisselingsproject van 2 weken met partnerschool in Madrid voor studenten Toerisme via keuzedeel Spaans waarbij de studenten bij een Spaanse studiegenoot verblijven.
- Toerisme heeft contact met een school in Finland over een uitwisseling van studenten en docenten.
- De contacten met een school (Renee Auffrey) in Parijs zullen vervolg hebben in uitwisseling en tegenbezoek.
- Buitenlandexcursies voor de Toerisme groepen (2^e en 3^e jaars).
- Verdere verkenning tweetalig mbo of internationale opleiding bij hotelmanagement.
- Inkomende mobiliteiten van studenten en docenten vanuit diverse EU-landen worden ook dit studiejaar gecontinueerd (Estland, Litouwen, Spanje, Frankrijk, Denemarken, UK, Duitsland...). Verkenning welke mogelijkheden studenten van het Friesland College bij de partnerscholen in Litouwen en Estland hebben.
- Uitwisseling studenten Zakelijke Dienstverlening met school in Hannover najaar 2019; voornemen tot structurele samenwerking.
- Aanvraag Erasmus+ KA2-project voor Toerisme (Friesland College als partner).
- Aan de skills wedstrijden zullen ook dit jaar studenten meedoen.
- Deelname ook AEHT-wedstrijden in Portugal.

School voor Zorg, Service & Welzijn

- De stages bij diverse organisaties in Duitsland (Munster), Ghana, Engeland (Bedford en Birmingham) en op Curaçao (Verpleging en Maatschappelijk VZIG) worden gecontinueerd en uitgebreid.
- De stages bij diverse organisaties in Duitsland, Malta, Spanje en Suriname (Verpleging en Maatschappelijke VZIG) worden gecontinueerd en uitgebreid.
- Werkbezoek aan partnerschool in Turku, Finland met 2 collega's en 2 werkbegeleiders.
- Stages voor studenten van partnerschool MCAST (Malta) in Maeykehiem, Sint Nicolaasga en Anna Schotanus, Heerenveen worden gecontinueerd. Deze studenten krijgen een FC-student als 'buddy'.
- Structurele samenwerking met scholen in Duitsland en België voor maatschappelijke zorg.
- Deelname aan het keuzedeel Internationaal I (Culturele diversiteit en overbruggen) Internationaal II (Werken in het buitenland).
- Praktijkbegeleiders gaan voor een uitwisseling naar partnerschool in Osterode.
- De contacten met België voor Welzijn worden gecontinueerd. Ontvangst en begeleiding van ongeveer 4 studenten voor een aantal weken stage in Nieuw Mellens.
- Voorlichtingsbezoeken vanuit Duitsland, Malta, Engeland naar onze instellingen in Drachten, Heerenveen en Sint Nicolaasga.
- Belangstelling voor onderzoek naar praktijkgericht onderwijs vanuit Zuid-Duitsland,

- Er is contact gelegd met een school VP op Malta. In maart 2020 stond een bezoek gepland van 2 docenten en 2 werkbegeleiders naar Malta. Dit bezoek wordt verplaatst naar het najaar.
- In alle teams van ZSW niveau 3 en 4 is in 2019 het Plan Internationalisering 2019 – 2020 ZSW gepresenteerd. De eerste stappen in de uitvoering worden in 2020 gezet.
- Werving en inwerken van collega ('s) voor de kerngroep internationalisering, ter vervanging van Lean van Eekelen en Alice la Roi.

D'Drive

- Stages in Malta, Spanje, UK en Indonesië.
- Ontvangst en begeleiding van enkele Finse studenten van partnerschool uit Turku door de IT-opleidingen.
- Uitwisseling van 20 OA/PW-studenten met school in Noord-Ierland in najaar 2019.
- Collega gaat in februari 2020 lesgeven bij partnerschool Kangaroo High School en er wordt BPV-accreditatie bij de SBB aangevraagd.
- Collega's houden contact met partnerscholen/-instellingen op o.a. Malta, in Indonesië, Estland en Finland, om het netwerk verder te verstevigen en meer uitwisselingsmogelijkheden te creëren (waar mogelijk ook voor andere opleidingen).
- Uitwisseling van ongeveer 10 OA/PW-studenten met mbo-school in Spanje in najaar 2020, taalvoorbereiding i.o.m. Talencentrum.
- Informatieavonden mogelijkheid buitenlandstage en Stichting Amurang voor studenten en hun ouders.
- Ontvangst buitenlandse collega-docenten uit o.a. Malta en Duitsland voor docentenstage.
- Ontvangst en laten meedraaien van Duitse studente en begeleiding van uitwisselingsproject tussen Duitsland en een basisschool waarmee D'Drive veel contact heeft.
- Ontwikkeling keuzedeel Spaans voor OA/PW met uitwisseling naar Spanje (samenwerking met Talencentrum).
- Studenten OA/PW volgen de leereenheid Diversiteit en Feesten en rituelen.
- Nieuw mobiliteitsproject voor studenten Artiest Sounddesign en Artiest Muziek, Film & Media en Artiest Theater in Duitsland en verkenning mobiliteitsproject Dans in Portugal.
- Continuering van activiteiten i.h.k.v. lopende Erasmus+ KA2-projecten.
- Geplande nieuwe aanvragen Erasmus+ KA2 (strategische samenwerking): Social Media Journalism, Juggle, City of Literature en Early Years Education (Friesland College is aanvrager of partner in deze projecten).

School voor Techniek & Technologie

- Project Go for Africa. In februari 2020 gaan zes studenten, twee docenten en een onlangs gepensioneerd collegae in vijf auto's voor drie weken naar Gambia en Senegal, waarna de studenten nog zeven weken in Afrika aan projecten zullen werken.
- Project Tanzania: zes niveau 2- en 3-studenten en twee docenten gaan in juni 2020 naar Tanzania om bouw materiaal/machines te brengen en de plaatselijke bevolking instructie te geven.
- Aanvraag Erasmus+ KA3-project (Centre of Vocational Excellence) TIM-EU, waarbij Fedecom penvoerder is.

CIOS, school voor Sport & Bewegen

- Samenwerking met Turun (school in Turku, Finland) wordt verder uitgewerkt, o.a. voor mogelijke uitwisseling studenten en kennisuitwisseling docenten.
- Mogelijke nieuwe stageplaatsen voor studenten BOS en SBG.
- Voetbaltraining in UK.

- Studenten gaan voor het Keuzedeel Snowsport naar Oostenrijk in het kader van hun Anwerter Diploma.
- De schaatstraining in Asker, Noorwegen wordt ook dit jaar gecontinueerd.
- De stages op Aruba worden gecontinueerd, op dit moment nog geen stagiaires.
- Studenten BOS en bewegingsagogie gaan naar Zuid-Afrika (Score) en Indonesië (Amurang).
- Mogelijk studenten BOS op stage naar National Soccer Academy (Suriname) in het najaar.
- Voornemen om intercultureel lesaanbod te verzorgen van 1 à 2 dagen in januari 2021.

FC Extra

- Werkbezoek Stirling en Falkirk, Schotland in maart (Erasmus+ KA I, 'Crossing Borders').
- Werkbezoek België (KA I, 'Crossing Borders') in het najaar 2020.
- Indien de aanvraag voor KA2-project Story Valley wordt toegekend, gaat FC Extra activiteiten voor dit project uitvoeren met D'Drive.
- Werkbezoek Ierland i.h.k.v. Erasmus+ KA I, 'Crossing Borders' in september/oktober 2020.

Flex Entree/inburgering

- Internationale Vrouwendag Lunch voor 90 FC-studenten. Studenten van verschillende nationaliteiten gaan in gesprek met vrouwen ('rolmodellen') van verschillende nationaliteiten over de positie/rol/rechten/etc. van de vrouw in de wereld (11 maart 2020).
- Studenten Inburgering en Entree voor Anderstaligen denken mee met organisatie International Day op FC, die in mei gepland staat (of deze dag in mei door zal gaan is nog niet bekend). Talencentrum werkt hier ook aan mee. Mogelijk ook samenwerking met NHL Stenden.
- Samenwerking tussen 50 studenten Inburgering, Entree voor Anderstaligen en Toerisme bij internationale leereenheid van laatstgenoemde opleiding (ook afhankelijk van situatie corona).

Talencentrum

- Voor Frans: eerste stappen samenwerking met de Alliance Française.
- Feb 2020: document ontwikkeld om 'internationalisering@home' als bespreekpunt voor teamplannen te maken. Wordt besproken met de regisseurs Onderwijs van de teams in het Talencentrum.
- Oriëntatie op Skype in the Classroom (onderdeel van Microsoft-pakket FC) en MySchoolsNetwork voor contacten buiten de EU.
- Heerenveen, feb 2020: uitwisselingsdag tussen cursisten Inburgering en studenten van de Cosmo Academy.
- Vervolggesprek met regisseurs Onderwijs m.b.t. werkdocument 'internationalisering@home' voor teamplannen Talencentrum: aanscherpen doelen en verwachtingen, duidelijke taakverdeling.
- Spaanse uitwisseling met ROC Da Vinci College. Studenten van beide roc's treffen elkaar bij Instituto Cervantes in Utrecht, waar zij gezamenlijk zullen deelnemen aan de workshops en activiteiten die het instituut organiseert.
- Uitwisseling met de Marienhausschule (Fachschule; Duitse mbo) in Meppen, Duitsland. Kennismaking met docenten en studenten van die school. Verkennen waar uitwisseling i.h.k.v. Duitse (en Engelse) lessen mogelijk is.
- Docentstage: het Talencentrum ontvangt een collega-docent Engels uit Malta voor een docentenstage.
- Mogelijk keuzedeel Spaans, geconfigureerd voor studenten Onderwijsassistent en Pedagogisch Werk die voor twee weken naar Sevilla gaan en daar d.m.v. opdrachten aan hun Spaanse-taalvaardigheden kunnen werken.

- Uitwisseling met UMASS Boston: studenten wisselen ervaringen uit over de programma's Youth Initiated Mentoring (VS) en Student Initieert Eigen Mentoring (SIEM) (NL).

KA2 EYE project, wat zijn de ervaringen tot nu toe?

- Dit was de eerste KA2-ervaring voor team OA/PW en het team heeft veel geleerd over hoe zo'n project in zijn werk gaat en het vormgeven van een internationale module.
- Goede warme contacten overgehouden met partners in Noord-Ierland, Spanje, Portugal, Slovenië, Duitsland.
- Meer inkomende mobiliteit van studenten die 'mee hebben gedraaid' met OA/PW/Make IT Move.
- Eerste internationale ervaring voor studenten om een tweeweekse module in het buitenland te volgen. Op basis van die ervaring is er nog 2x een excursie/module georganiseerd (Noord-Ierland, Malta) en komt er nog een uitwisseling in november met de EYE-partner in Sevilla.
- Internationalisering 'leeft meer' binnen OA/PW. Collega's zien nu de meerwaarde in plaats van dat het alleen maar 'gedoe' is. Studenten komen enthousiast terug, vertellen verhalen en enthousiasmeren andere studenten. Door het EYE-project waren er ook meer aanmeldingen voor wat langere buitenlandstages.
- Samenwerking met o.a. Talencentrum is versterkt.
- Internationalisering is in het teamplan opgenomen.
- Make IT Move is internationaal bekend geworden.

MBO Life Sciences

- Uitwisseling met laboratoriumschool in Alcoy, Spanje. Vijf studenten en twee docenten.
- Uitbreiden van netwerk van scholen/bedrijven voor uitwisseling en/of laboratoriumstages in bedrijven voor studenten van MBO Life Sciences (Spanje, Duitsland, Frankrijk, Malta, Nederlandse Antillen, Sint Maarten).
- Stages in Spanje, Sint Maarten, Tenerife, Amerika, Italië, Denemarken, Zweden.
- Mogelijk uitwisseling docenten naar Le Reunion.
- Stageverzoeken uit Spanje en Italië komen vaak binnen.

5.2 Cross-sectorale ontwikkelingen

- Een aantal Erasmus+projecten, zoals LEADER, Craft your Future en Claim your Future, bieden kansen aan studenten van verschillende opleidingen (FC-breed). In de loop van 2020 wordt een aantal nieuwe projectaanvragen gedaan waarin ook ruimte is voor collega's en studenten van verschillende opleidingen om deel te nemen.
- Excellentieprogramma
Een internationaal project is een perfecte manier om te excelleren. Naast het internationale project *Laat je talent zien* waarbij studenten van de opleiding Medewerker facilitaire dienstverlening van niveau 2 een drieweekse stage op Malta doen, wordt bekeken welke andere excellentieprogramma's met een internationale component zouden kunnen worden opgezet. Bijvoorbeeld het project Go for Africa.

5.3 Geplande activiteiten International Office

- De zichtbaarheid van het International Office en internationalisering in het algemeen vergroten. Daarvan kunnen in ieder geval structurele voorlichting aan (eerstejaars) studenten, presentaties tijdens bijvoorbeeld open dagen en inzet van eigen studenten met een buitenlandervaring onderdeel zijn.
- I.s.m. met bureau Marketing & Communicatie krijgt alle informatie m.b.t. internationalisering/International Office een plaats op FC Live en het studenten portal.
- (Verder) formeren en professionaliseren van de kerngroep contactpersonen internationalisering, waarin elke school vertegenwoordigd is. Zij worden (deels) gefaciliteerd vanuit de kwaliteitsagenda, project internationalisering/wereldburgerschap.
- Monitoringsgesprek met Nationaal Agentschap in mei over lopende Erasmus+ projecten (KA1).
- Verdere verbinding zoeken met de overstijgende, niet-kwalificerende organisatieonderdelen of programma's binnen het Friesland College (Excellentieprogramma, Ondernemen, Mentorprogramma Friesland, Present Promotions). Doel is elkaar te versterken en gebruik te maken van elkaars netwerk.
- Verdere verkenning en ontwikkeling van Learning Community Praktisch Wereldburgerschap; verbinding tussen praktoraat Duurzaam Denken, Duurzaam doen/Wereldburgerschap, ondernemerschap en internationalisering.
- Relatie versterken met mbo- en hbo-instellingen in de regio; elkaar informeren over ontwikkelingen en, daar waar van meerwaarde, aansluiten bij elkaars initiatieven.
- Relatie versterken met gemeente en andere partijen die zich bezighouden met internationaliseringsbeleid door bijvoorbeeld te participeren in Europe Ready Fryslân netwerk.
- Verder uitbouwen van een netwerk van nieuwe internationale partners/stagebedrijven en het aanbod zichtbaar maken voor studenten en medewerkers.
- Workshop voor IBPV-collega's tijdens de landelijke Over de Grensdag (georganiseerd door Nuffic, Nationaal Agentschap, SBB en MBO Raad) samen met praktor Duurzaam Denken, Duurzaam Doen (najaar 2020).
- Gezien de mogelijke terugloop van internationale mobiliteit door de coronacrisis de komende tijd is het nodig om ook alternatieven te verkennen/ te ontwikkelen. Daarbij zou het thema duurzaamheid, dat landelijk en internationaal steeds meer aandacht krijgt, ook betrokken kunnen worden.
- Verkenning van mogelijkheden voor E-twinning (skype en gebruik van social media) tussen studenten en/of medewerkers van het Friesland College en scholen in het buitenland, met ondersteuning van Nuffic. Dit als mogelijk alternatief voor de fysieke mobiliteit die wellicht voorlopig nog maar niet of maar beperkt mogelijk is.
- Onderzoek naar intercultureel bewustzijn onder studenten door onderzoeksbureau Labyrinth (mei- oktober).
- Het calamiteitenplan bij verblijf in het buitenland actualiseren en een online International Office/dashboard ontwikkelen. Aanmelden van alle buitenlandactiviteiten moet dan in de toekomst via dit systeem worden gedaan.

- Update beleid(s)plan), mede ten behoeve van aanvraag accreditatie Erasmus+ (als opvolger van de Charter).
- Monitoring geplande activiteiten in het kader van Friesland College 'Unesco-school' en schrijven aanvraag voor definitieve erkenning per 2021.

"I went to Belgium for an internship in a fashion design atelier. I've learned a lot, I've grown as a person. I made friends and we are still in touch!"

Hanneke Toko- studente Specialist Mode/Maatkleding

Hoofdstuk 6 Conclusies en aanbevelingen

6.1 Conclusies

- In vergelijking met het vorige studiejaar daalde het percentage uitgaande mobiliteit met iets minder dan één procent naar 7,3%. Door de coronacrisis zal de uitgaande mobiliteit het komende studiejaar zeer waarschijnlijk verder dalen.
- Het aantal studenten dat naar het buitenland ging, daalde. Wat de oorzaak daarvan is, is onduidelijk. Het is mogelijk dat niet alle uitgaande mobiliteit is opgegeven bij Bedrijfsvoering.
- Het aantal medewerkers nam toe. Meer bekendheid van de mogelijkheid van een medewerkersstage buitenland en actief collega's vragen om mee te doen aan buitenlandprojecten lijken de voornaamste redenen voor deze stijging.
- Vrijwel alle FC-scholen doen op een of andere manier aan internationalisering binnen het onderwijs, hoewel docenten deze activiteiten niet altijd bewust zien en inzetten als internationaliseringsactiviteit.
- Er is behoefte aan kennisuitwisseling onderling tussen collega's die zich met internationalisering bezighouden. Organiseren van momenten van kennisuitwisseling wordt erg gewaardeerd. Het afgelopen jaar zijn vanuit het International Office een aantal overlegmomenten georganiseerd. Dit wordt het komende jaar gecontinueerd.
- Ook collega's die nog niet met internationalisering bezig zijn, willen over het algemeen graag meer informatie over de mogelijkheden. De (nog verder te ontwikkelen) Learning Community Praktische Wereldburger zou hier ook een rol in kunnen spelen.
- Collega's missen soms de ruimte (in tijd) om internationalisering binnen hun team goed neer te zetten. De facilitering van een contactpersoon internationalisering per school vanuit kwaliteitsagenda-budget moet daaraan tegemoet komen.
- Samenwerking tussen de verschillende partijen, zowel intern als buiten het Friesland College (collega-roc's, hbo, gemeente/provincie) die betrokken zijn bij internationaliseringsactiviteiten is nodig en wordt nadrukkelijk meer gezocht.
- Het aantal internationale strategische projecten nam toe (Erasmus+ KA2). Ook in april 2020 wordt weer een aantal nieuwe aanvragen ingediend.
- De zichtbaarheid van internationalisering en het International Office is ook de komende periode een speerpunt. Juist tijdens en na de coronacrisis is het belangrijk om hier (extra) in te investeren.
- Actief uitdragen dat internationalisering waardevol is voor het onderwijs en kansen biedt door het management, helpt.
- Collega's die eerder betrokken waren bij een uitwisseling of een ander internationaliseringsproject, zijn gemotiveerd om weer nieuwe projecten te starten, omdat zij een duidelijke meerwaarde ervaren.
- Opvallend is dat medewerkers in de ondersteuning wel eens het beeld hebben dat een buitenlandstage niet voor hen is, of niet relevant is voor hun functie, terwijl een buitenlandstage juist kan zorgen voor een nieuw perspectief, anders kijken naar je beroep.

6.2 Aanbevelingen

- Investeer in vaste (strategische) partners met een gezamenlijke visie op opleiden. Werk met deze partners samen in uitwisseling van studenten, stages, etc. Dit zou dus meer dan een 'stagepartner' moeten zijn, vergelijkbaar met de strategische partners in de praktijkroutes. Maak afspraken met partnerscholen in het buitenland voor studie en stages, zodat er continu stages in het buitenland beschikbaar zijn, in plaats van incidenteel. Zet hiervoor waar mogelijk Erasmus+ subsidies in. Het College van Bestuur of andere vertegenwoordigers van het management kunnen hierin een belangrijke rol spelen. Podia hiervoor zijn bijvoorbeeld

de EFVET conferentie en Innotecs. Ook de kerngroep internationalisering kan hier een goede rol in spelen.

- Het is interessant om ook te kijken naar andere subsidies voor internationale projecten behalve bijvoorbeeld Erasmus+ en Skills Alliances.
- Om meer draagvlak onder collega's te creëren, is het nodig juist die collega's te betrekken, die nog niet bij internationaliseringsactiviteiten zijn betrokken. Bijvoorbeeld door juist hen eens te vragen (met een leeropdracht) mee te gaan naar een samenwerkingsproject in het buitenland.
- Benut de mogelijkheden dicht bij huis (Internationalisation@Home), zodat iedere student een internationale ervaring kan opdoen. Dit hoeft dus niet per se een buitenlandstage te zijn, maar kan ook bijvoorbeeld door buitenlandse (inkomende) studenten te koppelen aan Friesland College-studenten, door online-projecten met scholen in het buitenland of door het volgen van een keuzedeel Internationaal. Maak eventueel gebruik van de inzet van Nuffic.
- Gezien de mogelijke afname van 'fysieke' mobiliteit door de coronacrisis de komende tijd is het nodig om ook alternatieven te verkennen/ te ontwikkelen, zoals virtuele mobiliteit of het ontwikkelen van online modules met partners in het buitenland. Het thema 'duurzaamheid', dat landelijk en internationaal steeds meer aandacht krijgt, speelt hier ook een rol. Uiteraard kan digitalisering/virtuele mobiliteit de belangrijke internationale ervaring, die een student in het buitenland opdoet, nooit helemaal vervangen. Maar het is in ieder geval een alternatief.
- Als fysieke mobiliteit de komende periode niet of maar op kleine schaal mogelijk is, dan kan stage lopen bij een internationaal bedrijf in de regio een alternatief zijn. Via de website van de SBB is de aanduiding 'I@H' per bedrijf te vinden. Ook online stagelopen bij een bedrijf in het buitenland kan een optie zijn (bijvoorbeeld voor studenten IT/Marketing & Communicatie).
- Inzetten van het keuzedeel 'Werken op een internationale arbeidsmarkt' kan ook een alternatief zijn. Dit keuzedeel is al beschikbaar voor de groenopleidingen maar kan wellicht ook voor meer opleidingen worden ingezet.
- Neem internationalisering in ieder teamplan op met concrete en realistische resultaten.
- Per opleiding zou gekeken moeten worden welke internationale/interculturele competenties nodig zijn voor het toekomstig beroep. Dit kan dan in het curriculum van de opleiding worden opgenomen. Bijvoorbeeld door het onderdeel te maken van leereenheden of (wereld)burgerschap. Op die manier is internationalisering/wereldburgerschap binnen elke opleiding verankerd.
- Het kan interessant zijn om de ontwikkelingen rond de mogelijke aanvraag van Friesland als Regional Centre of Expertise for Education for Sustainable Development (RCE ESDD) te blijven volgen. Wanneer de aanvraag wordt toegekend, biedt dat wellicht mooie kansen voor het Friesland College omdat het aansluit bij de ambitie om met de provincie en lokale partners stappen te zetten op het gebied van internationalisering. Daarnaast biedt het een nieuw netwerk en nieuw perspectief ten aanzien van onderwijs op internationaal niveau.

En tot slot..

- Zorg ervoor dat het College van Bestuur/ het management de meerwaarde van een internationale ervaring blijft benadrukken. De afgelopen jaren heeft internationalisering binnen het mbo steeds meer een plek gekregen. Ook na de coronacrisis blijven internationale samenwerking, kennismaken met andere culturen, normen en waarden,

andere werkwijzen en het opdoen van internationale/interculturele competenties van belang!

Sibrich Wijnia, studente Mediavormgever, ging voor een uitwisselingsproject 2 weken naar Denemarken waar ze samen met Deense studenten een kinderboek maakte over de Leeuwarder kunstenaar Escher. Ze deed vervolgens mee aan de Mobility Award ervaringsverhalenwedstrijd van Erasmus+ en behaalde daarmee een finaleplaats.

Bronnen

Visiebrief Minister Van Engelshoven juni 2018

<https://www.erasmusplus.nl/sites/default/files/assets/Downloads/2018/2018-0604%20Kamerbrief%20'Internationalisering%20in%20evenwicht'.pdf>

Internationalisering in beeld- 2018 (Nuffic)

Statistieken mbo mobiliteit Nuffic

Nieuwsbrieven Nuffic (www.nuffic.nl)

Nieuwsbrieven Erasmus+ (<https://www.erasmusplus.nl/actueel/nieuws>)

Beleidsinformatie van de Onderwijsraad

Nieuwsbrieven MBO Raad (www.mboraad.nl)

Koersplan Friesland College 2015-2019 Ervaren in Leren <https://www.frieslandcollege.nl/koersplan-ervaren-in-leren.html>

Kwaliteitsagenda Friesland College 2019-2022

[https://fclive.sharepoint.com/sites/medewerker/Nieuws/PublishingImages/Paginas/Aanvraagmiljoenen-voor-kwaliteitsagenda-met-ambitieuzeplannen/Kwaliteitsagenda\(1\).pdf#search=kwaliteitsagenda](https://fclive.sharepoint.com/sites/medewerker/Nieuws/PublishingImages/Paginas/Aanvraagmiljoenen-voor-kwaliteitsagenda-met-ambitieuzeplannen/Kwaliteitsagenda(1).pdf#search=kwaliteitsagenda)

NethER (<https://www.neth-er.eu/nl>)

Cedefop (<https://www.cedefop.europa.eu/en/news-and-press>)

Kennisagenda Fryslân 2019-2025

[file:///C:/Users/shpctac1001d/AppData/Local/Microsoft/Windows/INetCache/Content.Outlook/NX0PHYK9/2019-02-28 Definitieve%20Kennisagenda%20Fryslan.pdf](file:///C:/Users/shpctac1001d/AppData/Local/Microsoft/Windows/INetCache/Content.Outlook/NX0PHYK9/2019-02-28%20Definitieve%20Kennisagenda%20Fryslan.pdf)

Aanvalsplan internationaal ondernemen https://www.fryslan.frl/beleidsthemas/wurkje-mei-fryslan_41375/item/aanvalsplan-internationaal-ondernemen_3103.html

Provinciale begroting Fryslân <https://provinciale-begroting.frl/2019/planning-control/tweede-bestuursrapportage/programma-4-economie/>

Registratie Erasmus+-beurs en reisverzekering buitenland

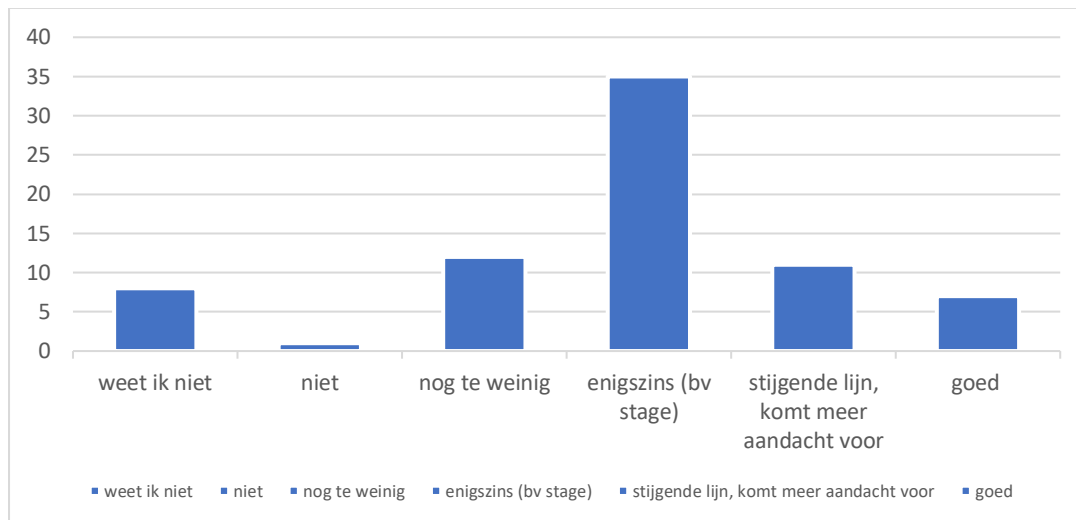
Een groep studenten van de opleiding Artiest Muziek en Artiest Dans ging voor een tweeweekse uitwisseling naar Londen.

Bijlage: uitkomsten enquête medewerkers september 2019

Analyse enquête medewerkers september 2019

Aantal respondenten: 217

Op welke manier vind jij dat internationalisering/wereldburgerschap op dit moment bij het Friesland College een rol heeft?

Algemene opmerkingen:

- Nog erg afhankelijk van enthousiaste collega's ('goodwill' van docenten), successen te weinig gedeeld.
- Activiteiten zouden meer geïntegreerd, op elkaar afgestemd moeten worden.
- Vooral uitwisseling, buitenlandstages worden genoemd

Hoe belangrijk vind jij het thema internationalisering/wereldburgerschap voor studenten?

Totaal niet	Niet	Neutraal	Belangrijk	Heel belangrijk
0,5%	2,1%	14,9%	51,8%	30,8%

Hoe belangrijk vind jij het thema internationalisering/wereldburgerschap voor medewerkers?

Totaal niet	Niet	Neutraal	Belangrijk	Heel belangrijk
0,5%	2,1%	21,8%	52,3%	23,3%

Wat vind jij de meerwaarde van internationalisering?

- Kennisdeling; onderwijsontwikkeling in andere landen
- Nieuwe inzichten, ideeën opdoen, nieuw perspectief, innovatie
- Persoonlijke en professionele ontwikkeling van student en medewerker, opdoen levenservaring
- Professionalisering van de organisatie

- Ontwikkelen 'cultural sensitivity'
- Ontwikkelen zelfredzaamheid
- Verbreden van de horizon
- Past goed bij Global Goals
- Studenten vertrouwd maken met andere culturen; draagt ertoe bij dat studenten anders leren kijken naar eigen normen en waarden. Bewustwording van plaats die we innemen in de wereld en welke invloed je hier in zou kunnen hebben.
- Leren communiceren in een andere taal
- Inlevingsvermogen ontwikkelen
- Loopbaanperspectieven in het buitenland verkennen
- Meer kans op de arbeidsmarkt
- We leiden op voor een internationale arbeidsmarkt; we leven temidden van diverse culturen: we zullen onze jongeren daar op voor moeten bereiden en bekend mee moeten maken.
- Verrijking van het onderwijs, dynamisch onderwijs; zorgt voor bredere leerervaringen
- Bijdragen aan algemene kennis en vaardigheden. Studenten zijn vaak totaal niet op de hoogte van belangrijke ontwikkelingen in de wereld.
- Het is noodzakelijk gezien de populatie van het Friesland College.
- Friesland College internationaal op de kaart zetten, profileren. Hiermee kunnen onze studenten een voorsprong hebben op andere studenten.

Vind je dat het Friesland College meer zou moeten doen met het thema internationalisering/wereldburgerschap?

Nee niet nodig	Nee, voldoende zo	Neutraal	Ja, zou best meer kunnen	Ja, veel meer
1,6%	8,3%	20,3%	46,9%	22,9%

Heeft het thema internationalisering/wereldburgerschap binnen jullie team/school een duidelijke plaats?

Nee	Enigszins	Ja
31,4%	48,7%	20,0%

Heb jij het gevoel dat je zelf al iets doet met internationalisering/wereldburgerschap op dit moment in de uitvoering van jouw werkzaamheden?

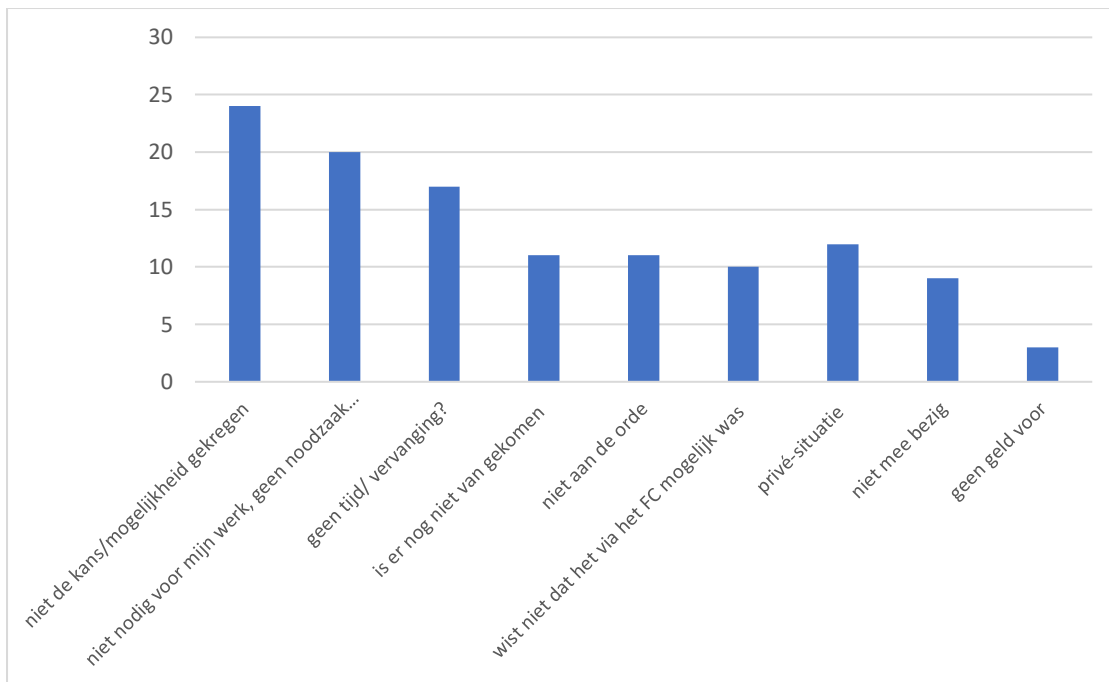
Ja	Nee	Weet ik niet
42,6%	48,9%	8,5%

Heb jij voor je werk wel eens een stage in het buitenland gedaan via het Friesland College?

Ja	Nee
23,0%	77,0%

Redenen om niet voor een medewerkersstage naar het buitenland te gaan

Heb jij een rol in de begeleiding van de studenten die naar het buitenland gaan?

Ja	Nee
23,0%	77,0%

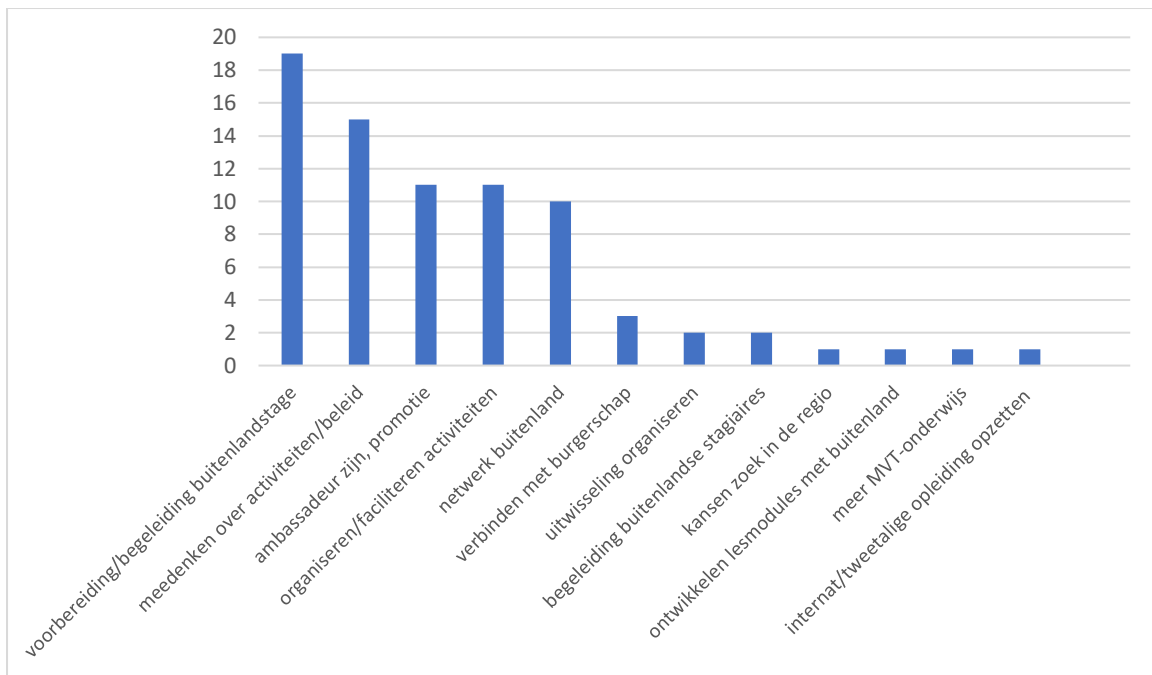
Heb jij een rol in de begeleiding van internationale studenten die via het Friesland College bij een stagebedrijf worden geplaatst?

Ja	Nee
15,1%	84,9%

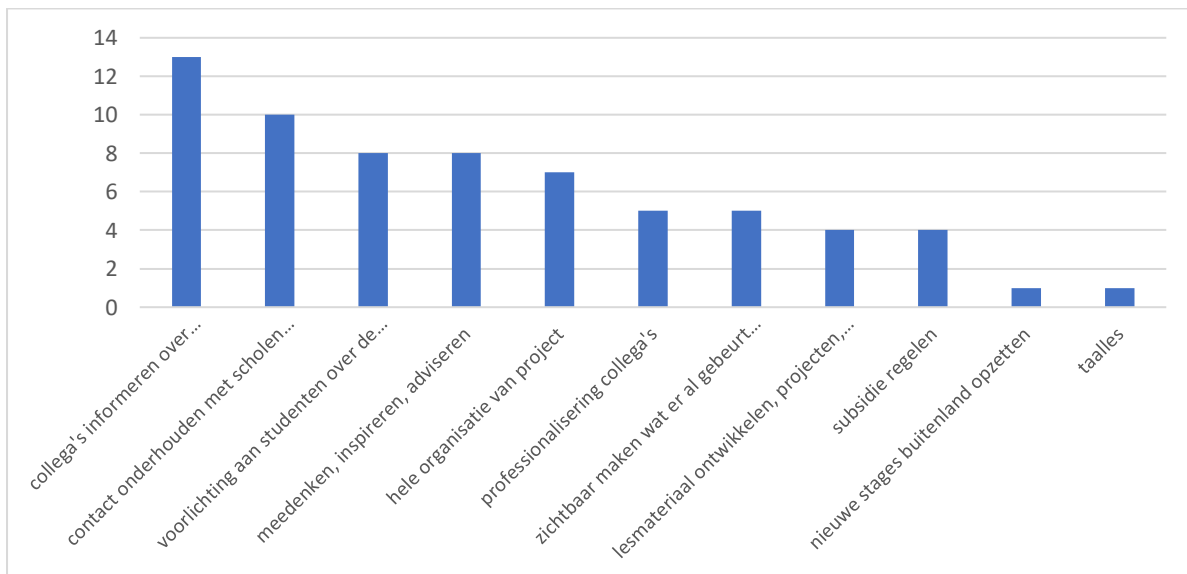
Zou je zelf meer willen bijdragen aan internationalisering/wereldburgerschap binnen het Friesland College?

Ja	Nee	Weet ik niet
44,2%	16,9%	39,0%

Welke bijdrage zou je willen leveren aan internationalisering?

Waar in zou het International Office kunnen ondersteunen?

Zou je meer informatie en tips willen over het inzetten van 'Internationalisation@Home'?

Nee	Misschien	Neutraal	Ja dat lijkt me nuttig	Ja dat lijkt me erg nuttig
13,6%	11,2%	30,8%	33,7%	10,7%

Zou je meer informatie en tips willen over de mogelijkheden van stages of studie in het buitenland voor jezelf en voor studenten?

Nee	Misschien	Neutraal	Ja dat lijkt me nuttig	Ja dat lijkt me erg nuttig
17,9%	4,2%	25,0%	39,9%	13,1%

“Met bijvoorbeeld de toenemende rol van de EU, de komst en vestiging van mensen vanuit gebieden van buiten Nederland en Europa en het internationale (online) werkverkeer dat geen fysieke grenzen kent, is het van belang dat onze studenten en collega's meer inzichten en tools voor dit onderwerp aangereikt krijgen. Dit komt hun eigen carrière, maar uiteindelijk ook de multiculturele samenleving ten goede.”

“Als we het over global goals hebben dan kun je je niet alleen richten op je eigen veilige omgeving.”

“Het Friesland streeft ernaar om haar studenten zo goed mogelijk voor te bereiden op de arbeidsmarkt/vervolgopleiding/maatschappij. Bij elk van die drie wordt er steeds meer gevraagd op gebied van internationalisering. Wil het Friesland College haar doel nastreven, zal het onderwijsprogramma mee moeten in de veranderingen.”